

nefcire possunt qua intentione pro aliis interveniant, an videlicet ut illi emendantur, & dignam Deo pro suo peccato satisfactionem reddant, an vero ut amplius ledere possint. Et quia eorum intentio cognosci non poterat, in tam atrocis criminis detestationem & horrorem potuerunt omnem intercessionem prohibere. Deus autem qui optime corda omnium intuetur, non solum non prohibet, sed præcepit, aut consulit, ut illum oremus pro peccatoribus qui illum offendunt. Hac igitur ratione moti, admittimus prohibitionem illam, quæ continetur in prædicta lege. Quisquis, cum militibus esse iustum: sed non inde trahenda est consequentia universalis ad omnia crimina, ita ut in nullo crimine pro reo intercedere liceat. Non est enim æquum, ut eadem de omnibus criminibus ratio habeatur. In illis igitur criminibus, in quibus lex intercedere prohibet, fateor non esse licitum pro reis intercedere, præsertim apud homines, qui corda non possunt agnoscere. In aliis vero criminibus, ubi nulla est prohibitio, ipsa intercessio hac ratione intelligi potest esse concessa, quod non est prohibita. Præterea, contra eandem secundam conclusionem arguitur ex prohibitione divina: quia non solum homo, sed etiam Deus aliquando prohibet orare pro peccatoribus. Nam quia filii Israel idola colebant, ideo iratus Dominus ait Hieremias Propheta cap. 7. *Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem.* In quibus verbis videtur Dominus prohibere Hieremias, ut non oraret pro populo Israel, qui idola colebat; & inde propter eandem rationem videretur colligi, ut pro nullo homine idola colente sit orandum. Et inde ultra sequi videretur, ut pro nullo tali sit apud homines intercedendum. Respondeo, illa verba Domini ad Hieremias non dicunt prohibitionem, sed solum admonitionem, quod ex his quæ sequuntur, aperissime constat. Nam causam reddens cur non debeat pro populo illo orare, ait: *Quia non exaudiam te.* Admonet igitur illum, ut pro illo populo non oraret, ne tempus in tali oratione tereret, cum talis oratio nihil sit profutura illi, pro quo rogaret. Quod si adhuc contendat, quis in illis Dei verbis non solum admonitionem, sed præceptum aut prohibitionem manifestari, nolo super hac re contendere cum illo, sed dico, Deum talem orationem prohibuisse, quia populus ille in suo peccato persistebat adeo obstinatus, ut de emendatione illius nulla jam haberetur spes. Et juxta hunc sensum interpretatur locum illum beatus Hieronymus, sic dicens: „Ne videatur rogans Propheta, non impetrare quod postulat: præcipit Deus, ne pro populo peccatore, & nullam agente penitentiam deprecetur.“ Hæc Hieronymus. Ex cuius interpretatione constat, nihil contra meam secundam conclusionem agere, quod Deus Hieremias Propheta prohibuerit orare pro populo: quia mea secunda conclusio tunc dicit licere pro reo intercedere, quando de illius emendatione speratur, ut puta quia illum de peccato penitet, & emendationem promittit, quorum neutrum in populo illo tunc erat.

Tertia conclusio. Quando reus aliquis emendationem recusat, & sic est induratus in peccato quod commisit, ut de illius correctione merito desperetur, non licet orare pro eo, etiamsi sit mortis pena plectendus. Hæc conclusio sequitur ex alia proxime precedente. Nam si hæc sola ratio (ut pluribus Augustini testimoniis in secunda conclusione probavi) licet pro reis orare, ut illi corrigantur: ergo quando merito de illius correctione desperatur, non licet pro illis orare. Præterea, Judici non licet talibus reis parcere: ergo nec intercessori licebit pro talibus inter-

cedere. Consequentia ista est nota, ex illo quod à principio hujus capituli probavi, rogantem pro alio ejusdem esse conditionis, & meriti, cujus est ille, qui precibus ejus motus aliquid facit. Quia qui rogat (ut ibidem diximus) potentior est cæteris paribus, quam qui consulit. Antecedens probatur per cap. Facientis, 86. distinctione. Nam qui tali in peccato obstinato parceret, non misericors, sed potius crudelis diceretur. Ecclesia enim Christi sponsi sui lenitatem imitari cupiens, etsi circa multos sceleratos viros mansuetudinem suam ostendat, circa illos tamen, de quorum emendatione desperat, severitatem exercet. Nam ob hanc causam hæreticum relapsum judicio sæculari tradit ab illo damnandum: quia censet illum indignum, cui amplius venia concedatur, propterea quod de illius emendatione desperat. Propter eandem causam clericum incorrigibilem tradit etiam potestati sæculari ab illa judicandum, quia cum incorrigibile esse agnoscat, venia indignum esse judicat. Nullus ergo pro aliquo intercedere debet, ut venia illi concedatur, quem Ecclesia venia indignum esse judicat. Rursum, Deus etsi pietissimus sit, & sæpe peccata hominum dissimulat propter penitentiam, non tamen vult, ut rogemus illum pro iis qui in peccato persistunt, & emendari nolunt. Vult quidem Deus orari pro peccatoribus, ut ipse dignetur illis penitentiam inspirare, & ad illam faciendam juvare: non tamen vult Deus rogari, ut illis non penitentibus, & in peccato persistentibus parcat. Nam qui sic Deum oraret, injuriam illi faceret, putans illum tam remissum, ut peccatoribus obstinatis indulgere, & mala impunita relinquere velit. *Verbar, inquit Job cap. 9. omnia opera mea, sciens quia non parceret delinquenti.* Quæ verba interpretans Gregorius in Moralibus, ait: Delinquenti Dominus nequaquam parcat, quia delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc homo in se peccatis punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcat: quia nullatenus sine vindicta relaxatur. Hæc Gregorius. Injustum ergo à Deo peteret, qui illum oraret, ut peccatorem in peccato obstinatum sine ulla sui peccati ultione impunitum relinqueret. Nam propter hanc solum causam (ut in præcedenti conclusione ex Hieronymi testimonio probavimus) Deus præcepit Hieremias Propheta, ut non oraret pro populo Israel, quia in suis peccatis perseverabat, & emendari volebat. Si Deum, qui pietissimus & summe potens est, orare non licet, ut parcat illi, qui in peccato perseverat, multo minus licebit intercedere pro tali apud Judicem humanum, qui hanc non habet potestatem, ut tali peccatori parcere possit, præsertim quum Judex humanus precibus flecitur possit ad injustum aliquid faciendum. Et hæc conclusio etiam est ex mente Augustini in illa epistola quinquagesima quarta, ubi sic ait: „Plurimum autem interest, quo animo quisque parcat. Sicut enim est aliquando misericordia puniens, ita & crudelitas parcens. Nam, ut exempli gratia manifestum aliquid ponam, quis non crudelem verius dixerit eum, qui puero pepercerit volenti obstinatissime de serpentibus ludere? Quis autem non misericordem, qui talia prohibens, contemptorem verborum verberibus emendaverit? Et ideo non usque ad mortem protendenda est disciplina, ut sit cui prodesse possit.“ Hæc Augustinus. In quibus verbis id potissimum annotare oportet, quod ait crudelem esse eum, qui puero in malo obstinato parcat: & misericordem, qui verberibus emendat. Crudelis ergo censendus est intercessor, qui pro peccatore in peccato obstinato intervenit, ut non puniatur: & misericors est, qui petit illum puniri, ut punitus emendetur. Et post ali-

qua

qua in eadem epistola, postquam de illis, quorum emendatio speratur, differuit, de quibus nulla emendationis spes merito haberi potest, hæc quæ sequuntur ait: „Quod si tanta est perveritas & impietas, ut ei corrigenda nec disciplina possit prodesse nec venia, à bonis tamen intentione, atque conscientia, quam Deus cernit, sive se veritate, sive lenitate, non nisi officium dilectionis impleatur. Quod autem in epistola sequitur, ubi dicit: Verum nunc ut mores nostri sunt, & sceleris poenam cupiunt sibi homines relaxari, & id propter quod scelus admittum est possidere, pessimum hominum genus commemoras, cui penitendi medicina omnino non prodest. Si enim res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit non redditur, non agitur penitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed (ut dixi) cum restitui potest.“ Hæc Augustinus. Ex cuius verbis constat illum in hac esse sententia, ut nec judex possit poenam aliquam remittere, nec intercessor pro illa remittenda judicem rogare, quando is, pro quo rogatur, non vult recedere à peccato, propter quod est infligenda pena. In eadem sententia est beatus Hieronymus, immo Paulus in epistola ad Philemonem, quam idem Hieronymus interpretatur: & in qua Paulus Philemonem rogat pro Onesimo servo illius fugitivo, qui fugiens, aliqua rei domestica ipsius Philemonis surripuerat, & illa omnia luxuriose vivendo prodegerat. Sed postea Paulus Romæ in vinculis prædicantem audiens, credit in Christum, & ab eodem Paulo baptizatus, dignam fecit penitentiam, quia veterem vitam adeo renovavit, ut de illius conversione ipse Paulus dignatus sit reddere testimonium. Pro hoc itaque Onesimo ad Philemonem illius dominum epistolam scripsit Paulus, per eundem Onesimum missam, in qua pro illo intercedit Paulus, hæc inter alia dicens: *Gaudium enim magnum & consolationem in charitate tua, quia viscera sanctorum requieverunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in Christo Jesu imperandi tibi quod prodest propter charitatem, magis obsecro, cum sis talis ut Paulus senex, nunc autem & vinculus Jesu Christi. Obsecro te de meo filio, quem genui in vinculis, Onesimo: qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem est tibi & mihi utilis est, quem remisisti tibi. Tu autem illum, id est, mea viscera suscipe, quem ego volueram tecum detinere, ut pro te mihi ministraret in vinculis Evangelii. Sine consilio autem tuo nihil volui facere, ut non quasi ex necessitate bonum tuum esset, sed voluntarium. Hacenus Paulus. Super hanc Pauli epistolam Hieron. valde luculentam edidit interpretationem, & inter alia interpretans verba illa, propter quod multam fiduciam habens, &c. hæc ait: „Quantum igitur ad peccatum & ad facinus pertinet quod Dominum læserat, veniam non mereatur, quantum vero ad Apostoli testimonium, qui scit cum plene esse convalescit, grandi pondere premittit qui rogatur: ut qui è servo fugitivo, atque raptore, minister Apostoli factus erat. Quod autem aliud habebat Apostolus ministerium, nisi Evangelii Jesu Christi? jam non quasi à Domino, sed quasi à confervo & coevangelista, ignoscetur ei, qui servus esset Christi, si militet & minister.“ Hæc Hieronymus. Ex cuius verbis constat Onesimum illum, si in peccato perseverasset, fuisse indignum, cui venia concederetur, & per consequens ut pro illo rogaretur: post penitentiam vero & melioris vite conditionem, dignum esse effectum, ut pro illo rogaret Paulus, & veniam impetraret. Et certe si Pauli verba diligenter inspiciantur, hoc ipsam aperte declarant;*

quoniam pro Onesimo servo intercedens, non refert servi ætatem longævam, aut aegritudinem, aut multos labores in fuga perpeffos, sed solum offert servi conversationem, tantamque illius emendationem, ut ex fugitivo servo & fure sit factus minister Apostoli in vinculis existentis.

Quarta conclusio. Nullus licet potest pro reo intercedere, ut illi venia concedatur, quando ex venia concessionem proximo damnum inferatur. Potest enim in multis casibus proximus lædi in pecuniis, aut aliorum similium bonorum possessionibus, ex hoc solo quod reo parcat, & poena qua dignus erat, illi remittitur. Si poena, qua reus juxta legis præceptum puniendus est, sit per eandem legem Petro adjudicata, & judex precibus alterius inclinatus, reo poenam illam remitteret, Petrus ex tali poenæ remissione læderetur. Quia id quod lex illi concesserat, si ne culpa illius auferretur ab eo. Idem contingeret, si fur aliquis surripisset à Petro aliquot auri aut argenti quantitatem, aut mutuo eam à creditore accepisset, & postea captus diceret se nihil habere ad restituendum furtum, aut reddendum mutuum, & hoc causam judex ab intercessione alicujus victus illum liberum abire sineret. Nam ex tali dimissione aperte læditur Petrus, si fur ille habet unde restituere, aut reddere possit. Et nisi manifestis indicibus illius inopia demonstrari posset, semper de fure præsumendum est, illum negare quod habet, ut sic negando possit furtive retinere quod furto surripuit. Quia (ut dicitur regula octava de Regulis juris in sexto) semel malus semper præsumitur esse malus. In his aut aliis similibus casibus, in quibus proximus læditur, si reo poena remittitur, non potest aliquis pro reo intercedere, ut poena illi remittatur aut minuatur. Quia etsi pro reo intercedere sit aliquando opus charitatis & pietatis, non tamen quando per talem intercessionem alter læditur proximus. Qui enim veram unum vult exhibere pietatem, oportet ut illam sine alterius damnum impendat, ita ut non sit uni misericors, & alteri crudelis. Nam (ut ait Paulus, Rom. 3.) *non sunt facienda mala, ut inde eveniant bona.* Malum quidem est proximum lædere; hoc ergo facere non licet, ut hac via alteri proximo charitatem aut pietatem exhibeamus. Qui præcipit nobis ut proximum diligamus, non unum aut alterum tantum dixit, sed omnem. Non minus obligatur quisque diligere proximum, qui læditur ex indulgentia reo concessa, quam ipsum reum, & inde sequitur, ut etiam obligetur non intercedere pro reo, ne si id, quod pro illo petit, impetraverit, alterum proximum lædat. Præterea, judex (ut in proxime præcedenti capite probavimus) non potest remittere aut minuere poenam reo, si inde alius læditur proximus, & si contra jus remitteret, peccaret, & obligaretur in conscientia ad plenam damni restitutionem alteri faciendam. Ergo is, qui pro hujusmodi reo intercedit, etiam peccat, & obligatur ad restitutionem damni illi, perinde ac judex. Consequentia ista probatur per ea quæ in principio hujus capituli diximus, ubi aperte ostendimus rogantem tantumdem valere ad movendum animam alterius & plus quam consulentem. At de consulente omnes Theologi concorditer sentiunt illum esse obligatum restitutioni, perinde ac ille qui consilio ejus persuasus, intulit alteri damnum. Nam inter multos, quos cum fure currentes aut participantem dicunt, etiam consulentem enumerant. Et hæc omnia aperte probantur per cap. finale, de injuriis & damno dato, §. ultimo, ubi hæc verba habentur: Qui occasione damni dati, ipsum damnum dedisse videtur. Sed quod de intercessione dixi, tunc solum intelligendum esse volo, quando judex non remisit-

let

observatio est necessaria ad justam conductionem aut locationem. Et si illas nescit, obligatur interrogare de illa re aliquem Jurisperitum, ut ab illo discat, ne id quod facere tenat, injuste faciat. Si quis non vult eum alio pacisci, non est illi opus scire eas leges quæ ad justa facta faciendæ sunt necessariae. Si vero pacisci optat, ne pactum injustum faciat, obligatur scire id, quod est necessarium ad justum pactum faciendum. Et, ut semel dicam, quisque obligatur scire illam humanam legem, cujus observatio est necessaria ad justè faciendum id, quod facere aggreditur. Et de his solis legibus intelligere oportet id, quod dicitur in illa prædicta leg. Leges sacratissimæ, C. de legibus. Nullus enim tenetur scire omnes leges humanas, sed illas solas quæ sunt necessariae ad justè faciendum quod facere decernit, aut ad fugiendum ab eo quod fugere oportet. Et juxta hunc modum non erit necessarium multas scire leges humanas, nisi quis velit multis se miscere negotiis; se obligat ad sciendum omnes illas leges, quæ ad illa omnia negotia justè exercenda sunt necessaria. Juxta hunc modum obligationis constat etiam non esse nimium grave, aut importabile legum humanarum jugum, sed illum sibi ipsi imponere volens, à quarum exercitio & scientiæ obligatione multi facile se subtrahere possunt. Nam de Ecclesiasticis legibus, præsertim de illis quæ excommunicationes, aut suspensiones, aut irregularitates statuunt, multi viri doctissimi & vere pii ante me conquesti sunt, & deplorant tantam excommunicationum, & suspensionum, & irregularitatum multitudinem, ut multo magis grave putarent esse nunc jugum legis Ecclesiasticæ, quam olim fuit legis Mosaicæ. Nam (ut alios multos præteream, qui de tanta excommunicationum, & suspensionum, & irregularitatum multitudine conqueruntur, & dolent) Joannem Gersonem virum utique doctissimum & vere pium in testem profero, qui lectione quarta de vita spirituali animæ, corollario 14. hæc ait: Audi de Papa Urbano quinto, quod gloriabatur, se Papam esse ob hanc præcipue causam, quod nullis penis excommunicationum & irregularitatum erat obnoxius. Qui si dilexisset proximos suos sicut se ipsum, & hoc advertisset, relaxasset fortassis tot laqueos, tot onera, tot pericula ab eorum cervicibus, ut aequali, & si non pari ad ipsum, libertate gratulari potuissent. Hæc Joannes Gerson.

Ignorantia solum facti est illa, per quam, habita juris scientia, ignoratur rem aliquam esse jure præceptam aut prohibitam. Scit enim optime aliquis neminem posse se, sicut nec alium hominem, occidere: ac proinde scit non licere sibi cibum venenosum aut mortiferum sumere, sicut nec alteri porrigere. Hæc tamen scientia stante, nescit aliquem certum cibum esse mortiferum, & per consequens ignorat cibum illum esse sibi jure divino prohibitum. Hæc ignorantia dicitur solus facti ignorantia. Scit etiam idem esse divino jure prohibitum omnem fornicationem, hoc est, omnem coitum cum ea quæ non est sua, qua scientia stante, potest ignorare illam cum qua coit, non esse suam, prout contigit Patriarchæ Jacob, cui nocte nuptiarum pro Rachele supposita est Lya. Hæc ignorantia qua fuit deceptus Jacob, dicitur solum ignorantia facti. Scit etiam alius licere sibi in bello justo occidere hostem: sed stante hæc scientia, ignorat Petrum, qui vere est amicus, esse hostem, propterea quod vidit illum hostilia signa gestantem. Talis ignorantia censetur solus facti ignorantia, & si hæc

sola ratione illum tunc occidisset, ex sola ignorantia facti illum occidisset diceretur. Ex quibus colligo ex tot rationibus posse contingere ignorantiam facti, quod possunt esse circumstantiæ in ipso facto, quarum quælibet possit augere, aut minuere bonitatem, aut malitiam actus. Potest enim esse, ut quis sciens optime jus divinum, interficiat aliquem, nesciens an ille esset sacerdos, & an esset pater, & an locus in quo illum occidit, esset sacer. Potest etiam aliquis dare elemosynam alicui, ignorans illum esse vere pauperem & inimicum, & ignorans illum per talem elemosynam susceptionem fore à peccato revocandum, quorum quodlibet poterat augere bonitatem illius elemosynæ, si sciretur. Hæc tamen ignorantia facti potest esse peccatum, si ante operis executionem non adhibetur diligentia debita, ut cognoscatur id circa quod versari debet ipsa operatio. Dicitur autem ipsa ignorantia peccatum, sive facti sit, sive juris ignorantia: non quidem propterea quod ipsa ignorantia sola in se considerata sit peccatum: quia talis ignorantia in intellectu, sicut scientia cui illi opponitur, non potest esse peccatum. Quia peccatum non est in intellectu, sed in voluntate, in qua etiam est meritum. Dicitur ergo ignorantia peccatum (ut optime dicit Sanctus Bonaventura in 2. sent. dist. 22. art. 2.) propter negligentiam illi conjunctam, & à voluntate procedentem: quia videlicet volens tenebatur. Et ita ignorantia, quæ est peccatum (ut ille ait quæst. 2. ad quart.) non tantum dicitur scientiæ privationem, sed etiam negligentiam ad scientiam necessariam acquirendam. Nam ille solus ignorando peccat, qui obligatur scire quod ignorat. Et hinc est quod malitia ipsius ignorantie mensuratur per magnitudinem aut parvitatem negligentie, circa id quod necessario scire oportebat, & per magnitudinem obligationis ad scientiam habendam. Si obligatio ad scientiam est sub pena peccati mortalis, ipsa ignorantia erit peccatum mortale. Et de hac sola ignorantia intelligendum est quod Paulus ait: Ignorans ignorabitur. Ab hoc autem ignorantie peccato tanto magis excusabitur ignorans, quanto majorem habuit diligentiam, ut disceret. Si nullam adhibuit diligentiam pro scientia acquirenda, nullam etiam habebit sui peccati excusationem.

Quarto modo ignorantia dividitur ex ratione obligationis ad scientiam, & sic dividitur per ignorantiam vincibilem & invincibilem. Hanc divisionem reddit Magister sententiarum in secundo, distinctione vigesima secunda, qui tamen non declarat quid sit unaquæque illarum. Ignorantia invincibilis est illa quam homo vincere non potest, faciendo quod tunc facere tenetur ad scientiam acquirendam. Ignorantia vincibilis est illa quam homo vincere potest, faciendo id quod tunc facere obligatur, ut scientiam acquirit. Ex quibus definitionibus sequitur ebrium aut furiosum consummatum habere ignorantiam invincibilem eorum quæ facit, quia licet culpam habeat, ex hoc quod se inebriavit, aut se in furiam inject, postquam tamen jam factus est ebrus aut furiosus, non potest vincere ignorantiam, faciendo quidquid tunc ad vincendum illam facere tenetur. Dicitur autem ignorantia vinci per accessum scientiæ, quia illa accedente, recedit ignorantia, & manet victa: sicut homo qui cum hoste pugnat, fugit à loco pugna, & cedit arenæ, dicitur victus. Ad vincendum autem ignorantiam id solum quilibet facere tenetur, quod tenetur facere, ut habeat scientiam oppositam. Quia igitur multa sunt quæ homo scire non tenetur, ideo etiam multa sunt quorum ignorantiam vincere non obligatur. Quia

au-

autem homo facere debeat, ut ignorantiam vincere possit, alii aliter sentiunt. Sunt enim qui putant satis esse cultibet, ut viros doctos interroget, & sic ab aliis discat quod scire tenetur. Et si illos interrogans, fuerit ab illis deceptus, dicitur non esse illi imputandam hanc ignorantiam. Ita sentit Landolphus Neapolitanus 4. distinctione 15. Sed hæc illius sententia nimis blanditur ignorantibus. Si ignorantia esset circa ea quæ sunt solum juris humani, tolerari non possit, quod ait: quanto magis si ignorantia esset circa illa quæ sunt juris divini, in quibus multo fortior est obligatio, quam in illis quæ sunt juris humani. Fateor quidem necessarium esse illi qui ignorat, ut viros doctos de re illa interroget. Quia sicut is qui corporali morbo, præsertim gravi & periculoso laborat, obligatur quærere medicum corporalis consilium, quod si quærere neglexerit, dicitur tentare Deum: ita qui spirituali morbo, hoc est, ignorantia laborat, tenetur spiritualium medicorum, hoc est, virorum doctorum consilium quærere, alias dicitur tentare Deum. Sed hæc in re sunt multa adhuc consideranda, quæ ad ignorantiam vincendam sunt profus necessaria. Primo quidem ad omnem ignorantiam depellendam, sive illa sit juris humani, sive divini, non satis est unum virum doctum consulere, sed oportet multos interrogare, præsertim si res est gravis & magni momenti, & de qua non inter omnes convenit. Nam si res esset levis & parvi momenti, fatuum putarem, & nimis curiosum atque scrupulosum velle omnes, aut multos viros doctos consulere. Sicut fatuum etiam esset pro quolibet levi morbo corporali medicos interrogare. Si tamen res esset gravis, longe aliter facere oportet. Tunc enim non satis est unum consulere, & illius consilium sequi, si audit alium ex adverso stare qui oppositam sententiam doceat, sed oportet ut multos interroget, & plurimorum consilio acquiescat. Neque hoc satis, sed oportet ipsorum doctorum quos consulit, vitam & merita interrogare, quia si fama publica est, illos malam habere conscientiam, non sunt interrogandi. Non est enim præsumendum, ut quis aliis melius quam sibi consulari. Qui sibi nequam (ait Sapiens Eccl. 14.) cui bonus erit? Qui igitur virum aliquem doctum de re gravi, & quæ conscientiam onerare possit, consulere vult, prius de illo interroget, an sit bonus, ac timens Deum, perinde ac doctus. Si fama est illum male vivere, aut aliis in rebus laxiorem habere conscientiam, non est interrogandus. Si multi tales concordier de re aliqua fenserint, non est propterea illorum sententia secure suscipienda, si constat alios viros bonos perinde ac doctos contrarium sentire, etiamsi hi pauciores sint numero quam alii. Nam (ut Sapiens Ecclesiasticus ait cap. 37.) anima sancti viri enuntiat aliquando vera quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Pro qua re efficac testimonium est Michæe Prophetæ, cujus solius sententiam res ipsa declaravit fuisse veriorum, quam fere quadringentorum Prophetarum, qui contraria prædicabant. (3. Reg. 22.) Si forte contingat Doctores pares numero, & doctrina, & bonitate contrarias tenere sententias, & necessarium sit illarum alteram sequi, illa quæ securior videbitur, erit suscipienda. Si non est necessarium illarum alteram sequi, prout contingit in contractu de usura suscepto, de quo alii aliter sentiunt: tunc securius est à tali contractu abstinere. Deinde, præter consilium virorum doctorum & bonorum, si ignorantia est circa ea quæ sunt juris divini, ad illam repellendam & vincendam, obligatur homo orare Deum, & per penitentiam peccatorum, si quæ habet, preparare se ad suscipiendam scientiam, ut sic dignus fiat epi Deus, per se aut per Doctores quos ille interroget, revelet quod obligatur scire. Nam peccatoribus

Tom. II.

exprobrat Dominus, quod sine justitia & bonitate scientiam viarum Dei petant. Me etenim (inquit Deus per Esaiam Prophetam cap. 58.) de die in diem quarunt, & scire vias meas volunt, quasi gens quæ justitiam fecerit, & quæ iudicium Dei sui non dereliquerit. In quibus verbis aperte nos docet Deus, eos qui iustitiam non faciunt, & iudicium Dei sui non derelinquant, indignos esse, ut illis Deus viarum suarum scientiam manifestet. Neque hoc solum nocumentum ad vincendam ignorantiam præbet peccata, quod indignos faciant peccatores, ut Deus illis scientiam necessariam per se revelet, sed omnem insuper illis viam præcludunt, per quam possent illam recte ab hominibus discere. Nam eorum peccata sæpe sunt causa, ut Deus illis malos reddat Doctores, à quibus ad suorum peccatorum poenam decipiantur. Pro qua re apertissimum testimonium præbet Paulus in posteriore ad Thessalonicenses epistola cap. 2. sic dicens: Pro eo quod charitatem veritatis non receperunt ut salvi fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio. Et hoc ipsum quod Paulus minatur Judæis incredulis, de quibus tunc loquebatur, olim jam factum esse probatur apertissimo exemplo pessimi Achab Regis Israel, cui in poenam suorum peccatorum dedit Deus (ut sacra Regum narrat historia 5. Reg. 22.) spiritum mendacem, qui deciperet quadringentos Prophetas, quos ille consulturus erat. Erat quippe Achab Rex pessimus, & ideo suis peccatis exagitatus, dedit illi Deus similes illi Prophetas, qui illum deciperent, juxta id quod postea perpetua lege se facturum minatus est per Prophetam Ezechielem cap. 14. dicens: Qui posuerit immunditiam in corde suo, & scandalum iniquitatis suæ stiterit contra faciem suam, & venerit ad Prophetam interrogans per eum me, ego Dominus respondebo ei in multitudinem immunditiarum suarum. Et paucis interjectis, subdit: Et Propheta cum erraverit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi Prophetam illum. Et extendam manum meam super illum, & delebo eum de medio populi mei Israel, & peribit iniquitatem suam, juxta iniquitatem interrogantis iniquitas Propheta erit. Hæc tunc verba Dei per Ezechielem Prophetam. Nec solum malos mittit Doctores, sed bonos; si quos fortassis peccator consulit Doctores, non permittit vera dicere, multos illos faciens, & doctrinæ sermonem ab illis subtrahens. Pro qua re testis esse potest idem Propheta Ezechiel, cui Dominus dixit: Linguam tuam adhaerere faciam palato tuo, & eris mutus, nec ut vir oburgans eos, quia domus exasperans est. Quæ verba interpretans Hieronymus in commentariis super eundem Prophetam, ait: Tantæ sunt amaritudines, & tantæ adversus Deum contentiones, ut oburgantem non mereantur audire. Ex quo perspicuum est, ubi multitudo fuerit peccatorum, indignos esse peccantes qui à Domino corrigantur. Hæc Hieronymus. Denique (ut omnis peccator obstinatio obstruat via qua ad scientiam pervenire possit) si vir doctus & bonus quem peccator consulit, recte responderit, Deus sæpe permittit, ut peccator in sui peccati poenam illum, aut male aut nullatenus intelligat. Fiat mensura eorum (inquit Regius Propheta Psal. 68.) in laqueum, & in scandalum, & in retributionem. Obscuratur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurva. Et Esaias Propheta cap. 6. ait: Excava cor populi hujus, & aures ejus aggravata, & oculos ejus claudet, ne forte videat oculis suis, & auribus audiat, & corde intellegat. Quæ verba non sunt deprecativæ, sed prædicentis ea quæ futura cernebat. Et juxta hunc modum idem Propheta in eadem sententiam hierum in cap. 29. ait: Et erit vobis visio omnium, sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti litteras, dicent: lege istum: & respondebit,

Ooooo

divinum dicitur: si vero ad tempus sui ortus illud comparare velis, naturale dicitur: quia simul cum ipsa oritur natura, & non postea per aliquam, sive humanam, sive divinam legem. Nam licet præcepta legis naturalis sint à Deo in Decalogo legis expressa, ante tamen quam Decalogus ille in tabulis lapideis scriberetur, fuerat in tabulis cordis scriptum, simul cum ipsa natura formatum. Et hinc est quod licet nullum fuisset jus scriptum, semper tamen maneret jus naturale, quia illud perire non potest, eo quod sit necessarium, & ab ipsa natura inseparabile. Jus divinum positivum, est jus non necessario conjunctum naturæ, sed ab illa separabile, & à Deo pro tempore conditum, prout est præceptum de baptismo, aut de confessione in Lege Evangelica, & multa præcepta ceremonialia, pariter & judicialia, quæ fuerunt olim solis Judæis data. Jus humanum est illud, quod non à Deo, sed ab homine conditum est, sive illud sit Ecclesiasticum, sive civile. De his omnibus contingit haberi ignorantiam, aliquando culpabilem, aliquando inculpabilem. Ignorantia juris naturalis nunquam potest esse sine culpa præcedente: quia ut illud quis sciat, non habet opus exteriori aliquo præceptore, à quo illud discat, sed ab ipsa natura, quæque illud discere potest. Cum enim gentes (inquit Paulus, Rom. 2.) quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Et ob hanc causam libro primo, capite primo, dixi non esse opus aliqua publicatione pro lege naturæ, sicut pro aliis legibus pro tempore conditis. Aliquando tamen hæc jura naturæ ab aliquibus peccatoribus ignorantur, quia nimia illorum malitia, sic obcuravit eorum intellectum, ut non intelligant ea quæ natura docente sunt per se clarissima. Nam furtum facere jus naturale prohibet. Lacedæmones tamen (ut Plutarchus est auctor) furta facere non solum non prohibuerunt, sed persuaserunt; hæc tamen lege id facere suadebant, ut si quis in furto fuisset deprehensus, multis verberibus flagitio afficeretur, propterea quod negligenter inepitque fuerit vitus furari. Adulterium facere, etiam lex naturalis prohibet, tamen Plutarchus refert eosdem Lacedæmones suas uxores amicis suis communicasse. Dicit etiam licuisse apud illos probo cuique viro, qui secundam aliquam pulchramque mulierem alteri nuptam admiraretur, marito illius suadere, ut cum ea ipse coiret, tamquam in solo fertili & pulchro bonos filios saturus, atque facturus. Gentes quasdam in Africa, Augilas dictas, refert Pomponius Mela, quorum sceminis solemne esse dicit, ut nocte, qua nubunt, pateant stupro omnium, qui cum murene aliquo accesserint: & illam quæ cum pluribus concubuerit, majus decus acquisisse ait, & in posterum ad perpetuum pudicitiam legibus severissimis illas cogi testatur. Parentes revereri jus naturale docet: at Garamantici Ætiopes (si Solino credimus) contrariam consuetudinem perpetuo servant. Nam (ut ille ait) matrimonia privatim nesciunt, sed omnibus vulgo in venerem licet. Inde est quod filios matres tantum recognoscunt. Nam paterni nominis nulla reverentia est. Quis enim verum patrem noverit in hac luxuria incesti lascivientis? Eapiopter GARAMANTICI Ætiopes inter omnes populos degeneres habentur: nec immerito, quia afflictæ castitatis disciplina, successioneis notitiam ritu improbo perdidit. Hæctenus Solinus. Hæc tamen tam improba ignorantia ex pessima illorum malitia, quæ illorum excæcat intellectus, ortum habet. Nam hæc esse tam pessimæ ignorantie certissimam originem, testatur Paulus Apostolus, qui de hujusmodi

gentibus differens (Rom. 1.) ait: Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & obsecraturum est insipientes cor eorum. Hæc Paulus. Juris divini positivi ignorantiam posse haberi, apertissime probatur exemplis jam multatum gentium, quæ profus ignorant baptismum & confessionem in peccatorum remissionem. An autem talis ignorantia possit sine culpa haberi, an non, quæstio est non parum difficilis, & quæ longiorem requirit disputationem. Sunt aliqui non contemnendæ auctoritatis Theologi, qui dicunt nunquam posse contingere, ut aliquis sine culpa sua ignoret præceptum divinum de baptismo, aut aliud simile divinum jus positivum. Ad quod dicendum hæc moventur ratione, quod si quis jus divinum ignorat, facit quod in se est, ut illud sciat, ut puta cavendo reliqua peccata, & scientiam sibi necessariam petendo à Deo, tunc Deus illuminabit illum, aut interna inspiratione, aut mittendo illi hominem qui illum doceat: prout factum esse constat cum Cornelio illo Centurione, ad quem Deus misit Petrum Apostolum, qui illum doceret. (Act. 10.) Si vero is qui jus divinum ignorat, non facit quod in se est, ut ille sciat, tunc hæc negligentia erit illi peccatum, quia non se præparat ad discendum ea quæ sunt illi necessaria. Præterea, facienti quod in se est, Deus semper subvenit: quia (ut Augustinus ait) beneficeret semper Deus paratus est, sed malitia hominum prohibetur. Et Propheta Regius ait (Psalm. 144.) Prope est Dominus omnibus invocantibus eum in veritate, deprecationem eorum exaudit. Ex quibus verbis aperte conyincitur, illum qui juris divini sententiam à Deo (ut decet) petit, impetraturum quod optat. Rursum, Joannes Apostolus 1. 2. ait: Non necesse habetis ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, & verum est, & non mendacium. Hæc Joannis verba apertissime probant illum qui est in gratia, & habet Spiritus Sancti unctioem, scire omnia quæ sunt ad suæ animæ salutem necessaria: quia si aliquid tale ignoraret, non esset in gratia, aut illud non esset necessarium ad animæ salutem. Et inde è contrario sequitur, ut si aliquod tale ignoret, non sit in gratia. Sed hæc omnia argumenta non bene probant prædictam sententiam quæ dicit ignorantiam juris divini, non posse esse in aliquo, sine culpa illius. Fateor quidem illum qui non facit quod in se est, ut jus divinum sciat, peccare: quia non apponit eam quam obligatur facere diligentiam. Sed quod debitam diligentiam adhibenti, & facienti quod in se est, Deus per se, aut per alium statim, & sine ullo intervallo revelet jus divinum, argumenta non probant. Bene quidem probant argumenta necessario alterum duorum sub disjunctione evenire, quod Deus revelabit facienti quod in se est, aut quod non imputabit illi ad culpam talem ignorantiam. Nam licet facienti quod in se est, statim sine ullo temporis intervallo Deus concedat gratiam, non tamen statim sine temporis intervallo, sed potius temporis successu sui juris scientiam revelet. In qua temporis successione ille ignorans (ut constat) est sine culpa, præsertim mortali, quia jam fecerat totum quod in se erat, ut se à peccato mundaret. Et ut rem hæc manifestiorem faciam, ipsum Cornelium Centurionem, Act. 10. quem ad suæ sententia probationem afferunt, in exemplum propono. Hic enim non in eo temporis articulo quo eleemosynas dedit, nec continuo post orationes ab eo factas, revelationem fidei accepit, sed justum est illi, ut mitteret viros in Joppen, & accerseret Simonem qui vocatur Petrus. Quo Dei mandato audit, mittit viros qui vocarent Petrum, quo ad venien-

te & docente, Cornelius didicit quod scire cupiebat. In illo medio tempore quo Cornelius servos suos misit, vocare Petrum, antequam Petrus veniret, Centurio ille ignorabat jus divinum, & fidei nostre mysteria, hæc tamen ignorantia erat sine culpa sua, quia illo tempore medio Cornelius fecerat quidquid facere tenebatur pro culpa depellenda. Nam (ut sacra de illo testatur scriptura) jam tunc erat vir religiosus, & timens Deum, & faciens eleemosynas, & deprecans Deum semper. Quæ omnia aperte declarant, illum esse virum justum, & Dei gratiam secum habentem, qui tamen eo tempore legem Dei ignorabat. Sed ignorantia illa non imputabatur illi ad culpam, quia pro illa depellenda fecerat quidquid facere obligabatur. Et forte hoc animadvertit Joannes Geron in lectione secunda de vita spirituali animæ, quando non absolute, sed sub disjunctione dixit, apud facientem quod in se est, nullam esse ignorantiam invincibilem facti aut juris in lege divina, aut agentem ex tali ignorantia nunquam peccare. Posset igitur dici, Deum non permittere, ut faciens quod in se est, longo tempore labore ignorantia juris divini, sed ante modicum tempus illuminabit illum, aut per se, aut per alium. Nec miretur aliquis quod ad hanc doctrinam præstandam aliquod temporis spatium decurrat, quia solemne est Deo perita non statim dare, sed aliquando differre, ut magis desideretur, & postea accepta magis æstimetur. Unde Augustinus super Joannem cap. 16. interpretans illa Christi verba: Si quis petierit patrem in nomine meo, dabit vobis; ait: Accipit autem quando debet accipere: quædam enim non negantur, sed ut congruo dentur tempore, differunt. Hæc Augustinus. Hoc tamen annotare oportet, quod sicut dicimus Deum non permittere facientem quod in se est, diu laborare ignorantia legis divinæ, ita oportet dicere Deum non permittitur, ut ille sic ignorans moriatur, antequam sit de fide Christi sufficienter instructus, ut in illo spem suam ponere sciat, sine cuius meritis salvari non potest. Nam nisi ita faciendum esse dicamus, angustia nobis erunt undique: quoniam necessarium erit fieri, illum sine fide mediatoris salvari, aut cum gratia decedentem condemnari, aut facientem quod in se est carere Dei gratia, quorum quodlibet asserere, impium esset & hæreticum. Hæc de ignorantia juris divini obiter per occasionem dicta sufficienter, nec volui hæc in parte longiorem facere disputationem, ne longissime à scopo principalis quæstionis discederem. Nam hoc solum in præfati capitulo potissimum querit: An ignorantia possit reum à pœna per legem statuta excusare. Ad cuius quæstionis definitionem nihil aut parum juvat scire, ut ignorantia juris divini possit alicui sine culpa sua contingere. Quia etsi illa contingere posset, solum liberaret à pœna æterna, de qua nos in præfati articulo non querimus, sed de pœna temporali per legem humanam statuta. Jus humanum posse ignorari manifestum est, quam ut probari oporteat, sed an illud possit ignorari sine peccato, ab aliquibus dubitatur. Et forsasse alicui videbitur, talem ignorantiam esse peccatum, quia in leg. Leges sacratissimæ, C. de legibus, dicitur, leges debere ab omnibus intelligi, ut universi præscripto earum manifestus cognitio, vel inhibita declinent, vel permissa sectentur: & cap. 1. de constitutionibus, præcipitur, ut canonum statuta ab omnibus custodiantur, non possent autem ab omnibus custodiri, nisi ab omnibus sciantur: ergo omnes illa scire tenentur. Contrarium tamen fortius persuaderetur, quia si ignorantia juris humani semper esset peccatum, vix ullus sine peccato esset: quia nullus est qui totum jus humanum memoriter teneat. Deinde obligare omnes ad

sciendum omnia statuta humana, esset jugum gravissimum & importabile super cervices subditorum imponere, immo esset laqueum conscientia illorum parare, à quo nullus eripi posset. Nam tanta est legum & canonum multitudo, ut si omnes essent sub pœna peccati mortalis obligati ad sciendum illa omnia, fere omnes damnarentur, & charitas, quæ est finis cuiuslibet legis quam divina, læderetur. Omnis autem lex ætenuis præcisè est bona, & obligare potest, quatenus participat de charitatis lege, quæ est finis præcepti, & juxta quam cætera moderari debent. Pro certa hujus quæstionis definitione admonere prius oportet lectorem, ut advertat, non omnes leges humanas obligare ad peccatum mortale, sed multas esse, quæ nullam peccati, præsertim mortalis, obligationem in se continent: quia materia illarum est levis, & indigna, ut propter illam culpæ mortalis obligatio statuatur, aut verba quibus utitur legislator, non sunt talia qualia erant necessaria ad similem obligationem exprimendam, de quibus omnibus supra disserui lib. primo cap. tertio. Hujusmodi leges, sicut nullam habent peccati obligationem in ordine ad id quod per illas decernitur, ita non obligant ut sciantur. Quia hæc sola ratione leges obligant subditos ad illarum scientiam, quia obligant ad illarum observationem. Ubi igitur illarum observatio non obligat ad peccatum, consequens est, ut nec illarum scientia obliget ad peccatum. Aliæ sunt leges obligantes ad peccatum mortale, & istæ sunt duplices. Quædam sunt quæ non omnibus statibus, sed aliæ aliis personarum statibus conveniunt. Nam quædam sunt leges, quæ solis Prætoribus urbium, aliæ quæ solis Præsidibus Provinciarum, aliæ quæ solis Notariis & Tabellionibus, aliæ quæ solis Advocatis, aliæ quæ solis Tutoribus, aliæ denique aliis solis particularibus personarum statibus datæ sunt. Has leges particulares illi soli, ad quos illæ diriguntur, scire tenentur. Tutor obligatur scire eas leges, quæ illum ad peccatum obligant, quoniam si illas ignoret, minime illas servare posset. Idem dicendum est de Advocato in illis quæ ad illum statum, & de Tabellione circa illa quæ tabellionatus officium respiciunt, & de monacho circa illa quæ sui Monachatus professionem attinent, & de Episcopo circa illa quæ canones illum facere præcipiunt, & consequenter idem dicere oportet de reliquis omnibus personis in particulari aliquo statu, aut officio constitutis, circa ea quæ ad suum statum, aut suum officium spectant. Omnes enim (ut B. Thomas docet 1. 2. q. 76. art. 2.) tenentur scire ea quæ ad suum statum pertinent. Quia omnes tenentur scire illa, sine quibus non possunt opus ad quod obligantur, exequi. Si quis autem aliquod quod juxta suum statum illi lex facere præcipit, ignoraverit, talis ignorantia est illi peccatum. Aliæ sunt leges universales, quæ non de aliquo statu particulari, aut de aliquo speciali statuunt, sed in universum quid sit ab omnibus faciendum, decernunt. Et hujusmodi leges, si tales sunt quæ ad peccatum mortale obligent, omnes scire tenentur illas sub pœna peccati mortalis, nisi forte quis velit abstinere ab illis operationibus, circa quarum justitiam leges illæ versantur, disponendo qualiter illas justè facere oporteat. Nam in talibus operationibus, etsi hujusmodi sint, ut ab omnibus fieri possint, nullus obligatur leges quæ de rebus illis disponunt, scire: nisi quando voluerit illa exercere, de quibus leges illæ decernunt. Si quis, gratia exempli, non vult conducere, neque locare, non obligatur scire eas leges quas necessario servare oportet in conductione justa, aut locatione. Qui vero conducere aut locare vult, antequam aliquod illorum faciat, obligatur scire eas leges, quarum

sed poenam, nisi fuisset ab intercessore attractus & allectus. Nam si iudex fuisset absque alterius precibus facturus, quamvis intercessor pro huiusmodi poenae remissione rogans peccet, non tamen obligatur ad illius damni restitutionem, quia tunc ipse non est occasio illius damni. Et haec sententia pluribus Augustini testimoniis comprobatur. Nam in illa epistola 54. postquam dixerat poenitentiam non agi, sed fingi, si res aliena, quae male & cum peccato ablata est, non restituitur, cum restitui potest, haec quae sequuntur adiungit: „ Plerumque enim qui aufert amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo, nec aliud habet unde restituat. Huic certe non possumus dicere, redde quod abstulisti, nisi cum habere credimus & negare. Ubi quidem si aliquos sustinet repente cruciatus, dum existimatur habere quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est unde luat ablatam pecuniam, merito tamen, dum eam per molestias corporales reddere compellitur, peccati, quo male ablata est, peccatus luit. Sed inhumanum non est etiam pro talibus intercedere, tamquam pro reis criminum. Non ad hoc ut minime restituant aliena, sed ne frustra homo in hominem saeviat, ille praesertim, qui iam remisit culpam, sed querit pecuniam, etsi fraudari metuit, non expetit vindictam: „ Sed pro istis magis apud eos, qui repetunt, quam apud eos, qui iudicant, intercedere convenit, ne ipse videatur auferre, qui cum habet potestatem, non cogit reddere, quamvis in cogendo ita debeat adhibere integritatem, ne amittat humanitatem. Illud vero sidentissime dixit, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem quantum honeste potest, ad restituendum non compellit, socium esse fraudis & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quam impendimus. „ Haec Augustinus. Et post aliqua, iterum ait: „ Ad summam igitur, neque apud tales, si qui reperiuntur qualem te esse gaudemus, neque apud ipsos qui magno studio aliena ac nihil profutura, multoque etiam periculosa ac perniciosa petunt, neque apud cor meum, cui testis est Deus, ausim dicere, sentire, decernere, interveniendum esse pro aliquo, ut quod scelere abstulit, sceleris impunitate possideat. Sed ut remissa injuria, quod injuriose abstulit, reddat, si tamen habet quod abstulit, vel aliud unde illud restituat. „ Haec tamen Augustinus. Ex cuius verbis constat, pro quo rogo, & quando, & quantum intercedere liceat.

CAPUT XIV.

An reus excusetur per ignorantiam a poena per legem statutam.

Postquam in duobus praecedentibus capitulis declaravi quando & quomodo reus possit ex iudicis arbitrio, & potestate a poena per legem statuta iuste eripi: nuoc jam opus est, ut differam de circumstantiis delictorum, quae merito possunt delinquentes a poena legis liberare. Et primo de ignorantia differam, deinde de criminis occultatione: quoniam haec duae solae sunt, quae aliquam videntur praestare posse poenae excusationem. Ut autem de ignorantia certam aliquam sententiam reddere valeam, oportet prius annotare multiplicem esse ignorantiam, multiplicemque poenarum. Poena quidem, quae ad praesentem spectat disputationem, duplex esse potest: una est quae

propter peccatum, & ad illius punitionem statuitur, & haec est, quae sola (ut alias dixi) vere & proprie dicitur poena. Altera est, quae non propter peccatum, sed propter aliquam justam causam statuitur, & infligitur, prout est irregularitas, interdictionum, indignitas ad Sacerdotium, aut praetationem, quae omnes frequenter sine peccato, quamvis non sine justa causa, multi patiuntur. Ignorantia autem multo magis est varia, & multo plures habet distinctiones, atque divisiones. Primo quidem ex parte ipsius ignorantis illam dividit Aristoteles in ignorantiam negationis, & ignorantiam dispositionis. Ignorantia negationis, est sola privatio notitiae alicujus rei, aut circumstantiae illius. Et haec ignorantia ab aliis vocatur nescientia. Ignorantia dispositionis vocatur ab Aristotele illa, qua quis iudicat de re aliqua aliter quam illa se habeat, quam ignorantiam ipse Aristoteles dicit vocari deceptionem, & nos possumus etiam illam vocare errorem. Haec duae ignorantiae per hoc ab invicem distinguuntur, quod qui iuxta primam illarum rem aliquam ignorat, nullum profus de illa habet iudicium, sive verum, sive falsum: qui vero iuxta secundam ignorantiae speciem rem ignorat, aliquid habet de illa falsum iudicium. Juxta primam ignorantiam, quae negationis dicitur, intelligendum est id, quod Dominus per Hieremiam Prophetam, cap. 5. ait: *Ecce ego adducam super vos gentem de longinquo, cujus ignoerabis linguam, nec intelliges quid loquatur.* Juxta secundam ignorantiae speciem, quae dicitur deceptio, aut error, intelligitur id, quod damnatos falsa & inutili poenitentia ductos, apud se dicere refert Sapiens: *(Sap. 5.) Ambulabimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.* Nam damnati, dum in hoc mundo vivebant, non solum privationem scientiae, sed deceptionem & errorem habuerunt, putantes vitia quibus erant affecti, nihil illis obviare, quominus ad aeternam pervenirent felicitatem. Secundo adhuc, ex ratione eorum, quae ignorantia accidere possunt, dividitur ignorantia in affectatam & crassam, sive supinam. Ignorantia affectata dicitur illa, quam aliquis diligit, scientiam recusans, & illam odio habens, ita ut non solum nesciat, sed ipsam nescientiam procuret fugiendo ab omnibus, a quibus discere posset. Et haec bifariam contingit: quia aliquando aliquis vult ignorare, ob hoc solum quod putat scientiam fore noxiam, & ita vult ignorare, non ut malum faciat, sed potius ut malum evitet. Talis fuit Paulus, qui nolebatur audire doctrinam Christi, & persequeretur eos, qui illam praedicabant: hoc tamen non faciebat, ut liberius peccaret: quia (ut ipse testatur) abundantius emulatur existebat patrum traditionum: sed ideo ignorare volebat, quia putabat se offendere Deum, si talem didicisset doctrinam. Alio modo contingit ignorantia affectata, quando quis propter hanc solum causam vult ignorare, ut liberius peccet. Nam qui sic obstinatus est in peccato, ut in illo persistere firmissime decreverit, non vult, sed potius abhorret scire illa, per quae posset a voluntate peccandi avocari. Nam de huiusmodi pessimo peccatore loquebatur Propheta Regius, Psalm. 35. quum dixit: *Noluit intelligere ut bene ageret.* Quare autem noluit ad bene agendum intelligere, verbis sequentibus declaravit, sic inquit: *Iniquitatem meditatus est in cubili suo: assistit omni viae non bonae, malitiam autem non odit. Ideo noluit intelligere malum esse quod agebat, ne hac ratione revocaretur ab iniquitate, quam operari statuerat, & quam unice diligebat.* Huiusmodi enim homines sunt, qui (ut ait Job, cap. 21.) dicunt Deo: *Recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus.* Ignorantia crassa, sive supina est, qua quis

propter negligentiam, aut pigritiam addiscendi nescit ea quae scire deberet. Recusat quae addicere, non quidem propterea quod odio habet scientiam, sed quia horret poenam, quam scire oportet in addiscendo. Et propter hanc negligentiam & desidiam, unde haec ignorantia ortum habet, vocatur ipsa ignorantia supina. Nam quia illi, qui supini jacent, otiose, molliiter, atque negligenter, & sine ulla cura degere videntur, ideo a re ipsa sumpto vocabulo, ipsi otiosi & negligentes supini dicuntur. Et inde eadem ratione deductum est, ut supina dicitur ignorantia, quae ex otio & negligentia oritur, & ab eisdem fovetur, l. Nec supina, ff. de Juris, & facti ignorantia. Dicitur etiam crassa haec eadem ignorantia, propterea (ut ego arbitror) quod otiositas & negligentia, minimeque rerum cura, solet crassos homines facere. Abbas, in capitulo, Apostolicae, de Clerico excommunicato ministrante, reddit aliam istorum vocabolorum rationem, quam hic referre contempsi, propterea quod a proprietate latini sermonis longissime abest. Tertio Ancharranus, in capitulo: *Ut animarum, numero petris, de Constitutionibus, libro sexto, definiens ignorantiam supinam, sive crassam, solum illam definit per particulare exemplum, sic inquit: Crassa & supina ignorantia est quando quis ignorat quod publice factum est in civitate, ut notatur 38. distinctione, in principio, & infra. Qui matrimonium accusare possunt, cap. Cum in tua, vel non intelligere quod omnes intelligunt. Haec ille. Per hanc definitionem ille comprehendere voluit ignorantiam crassam & supinam, tam facti, quam juris: ita ut ignorare quod publice factum est in civitate, sit ignorantia facti non intelligere quod omnes intelligunt, sit ignorantia juris. Quam pessima sit haec definitio, facile quisque intelliget, si advertat in illa definitione, solos aliquos particulares casus explicari, in quibus ignorantia crassa & supina reperitur, sed non reddit id, quod omni ignorantiae supinae & crassae convenire possit. Est enim aliqua crassa & supina facti ignorantia, per quam quis ignorat, non quod publice, sed quod occulte fit in civitate. Nam si Episcopus sine ulla praevia examinatione, de doctrina, aut scientia Petri didota Presbyteri, & profus ignorans illum esse doctum, aut indoctum, conferret illi beneficium cum animarum cura, talis ignorantia quam Episcopus haberet de dignitate Petri, esset crassa & supina, quamvis illa indignitas non esset publica toti civitati. Potest enim & contrario contingere, ut aliquis non habeat crassam & supinam facti ignorantiam, quamvis ignoret quod publice factum est in civitate. Quia si aliquis iudex omnem, quam potest impendens diligentiam, ut sciat quis fuit patrorum criminis alicujus publice in foro commissi, & nullus viginti testium, qui aderant, vult indicare criminis auctorem, nec crimen ipsum, tunc iudex non dicitur habere ignorantiam crassam, aut supinam, quamvis ignoret id, quod publice factum est. Nulla enim ratio patitur, ut ille dicitur crassam, aut supinam habere ignorantiam, qui omnem adhibuit diligentiam, ut sciret quod ignorat. Immo posset esse ut iudex ignorans quod publice factum est, non dicitur crassam, aut supinam facti ignorantiam habere, quamvis nullam ad sciendum praestiterit diligentiam. Nam si omnes viginti testes, qui crimen publice committi viderunt, conjurent de secreto servando, ita ut nullis eorum vellet alicui alteri revelare crimen commissum, tunc iudex nullam poterit accomodare diligentiam, ut crimen & illius patrorum agnoscat: cum nullus ad illum de crimine commissio rumor pervenerit, propter simiam eorum qui viderunt taciturnitatem. Et inde con-*

vincitur, ut iudicis illius ignorantia non sit dicenda crassa, aut supina, quamvis publice factum sit quod ignorat. Quia ignorantia crassa & supina semper est cum negligentia, & cum culpa, quando est (ut postea dicemus) circa id quod quis scire obligatur. Ubi igitur nulla potest notari negligentia, ibi non potest esse crassa, aut supina ignorantia. Eodem modo potest convinci, malam esse illam definitionem pro alia parte, quae respicere videtur ignorantiam juris crassam, qua dicit ignorantiam crassam esse, non intelligere quod omnes intelligunt. Nam qui sine culpa sua est mente captus, non intelligit quod omnes intelligunt, & tamen non habet ignorantiam crassam aut supinam. Quia talis ignorantia semper est cum culpa, quam non potest habere mente captus. Potest etiam aliquis crassam juris habere ignorantiam, quamvis non omnes, sed paucissimi sciant quod ille ignorat. Nam si pauci essent Episcopi, pauci etiam Curati, qui sciant ea, quae ad suum statum sunt necessaria, & reliqui omnes ignorantes nollent diligentiam ad discendum adhibere, omnes illi dicerentur crassam habere ignorantiam, quamvis de nullo illorum vere dici possit illum ignorare, aut non intelligere quod omnes intelligunt. Ex quibus omnibus aperte convincitur, ignorantiam crassam, aut supinam male definiti per comparisonem ad scientiam, quam fere omnes alii habent de re illa, quae est ab aliquo ignorata. Per hoc solum crassa declaratur alicujus ignorantia, si nullam, aut valde modicam ille adhibuit diligentiam, ut sciret, quod scire debebat. Probabilis ignorantia dicitur illa, quae remanet postquam aliquis debitam adhibuit diligentiam ut sciret: prout fuit ignorantia Jacob putantis se dormire cum Rachele, quando pro illa fuit supposita Lia. Hic tamen annotare oportet, non esse necessariam supremam & nimis curiosam diligentiam ad sciendum, sed satis esse mediocrem, ut quis non dicatur crassam, sed probabiliter habere ignorantiam. Quia non omnis negligentia, sed solum summa est quae facere potest crassam ignorantiam. Nam in l. Nec supina, ff. de Juris & facti ignorantia, supina ignorantia, & scrupulosa inquisitio rejiciuntur, tamquam duo extrema vitiosa, inter quae duo est tamquam medium necessarium diligentia mediocris. Deinde in lege, Regula, paragrafo, Sed facti, ff. eodem titulo, aperte declaratur illam solum ignorantiam, quae secum habet summam negligentiam, esse dicendam ignorantiam supinam. Nam dicit hanc solum facti ignorantiam, quae ex summa oritur negligentia, posse nocere. Et in illa praedicta leg. Nec supina, dicitur supinam facti ignorantiam non esse ferendam. Ex quibus duabus legibus convincitur, tunc solum crassam, aut supinam dicendam esse ignorantiam, quando valde magna fuerit negligentia ad sciendum quod scire oportebat. Tertio potest dividi ignorantia ex parte objecti, circa quod versatur: ita ut quaedam dicatur ignorantia facti, altera dicatur ignorantia juris. Hanc divisionem reddit, & de utraque praebet exempla Paulus Jurisconsultus in l. prima ff. de Juris & facti ignorantia. Ignorantia juris est illa, per quam aliquis dicitur ignorare id, quod est a jure decretum, videlicet juris praecipuum, aut prohibitionem. Haec autem ignorantia est multiplex, juxta multipliciter autem, quod ignorari potest: est enim jus naturale, & jus divinum positivum, & jus humanum. Jus naturale est illud, quod ex ipsius naturae institutione provenit, & hoc est omnibus commune, ut dicitur in capitulo, Jus naturale, distinctione prima. Et hoc etiam est jus divinum, quia Deus ipse, qui naturam condidit, est juris naturalis auctor & institutor. Si igitur jus illud ad conditorem referas,

bit, non possunt signatus est enim. Et dabitur liber scienti literas, diciturque et lege: et respondebit, nescio literas. Quae verba interpretans Hieronymus in commentariis super Esaiam, ait: Significanter non dixit, quod viso omnium Prophetarum signata sit cunctis legentibus, sed vobis, inquit, erit signata, quibus nunc loquor, quibus haec futura praenatio: sive oculos Principum vestrorum, qui sese iuxta 70. abscondita & arcana videre iactabant, claudet in perpetuum. Eritque, ait, vobis, omnis scriptura sancta clausa atque signata, ut vos, qui legitis litteras, & Prophetarum vaticinia, nosse vos existimatis, & diebus ac noctibus volumina scripturarum indefesso ore meditamini, non intelligatis quod legitis. Haec Hieronymus. Ex his omnibus sacrae scripturae testimoniis, aperte convincitur summe necessarium esse peccatori omnium suorum peccatorum poenitentiam, ut ad veram eorum quae sunt saluationi suae necessaria, scientiam pertingere possit. Nolo tamen dicere tanta pro hac re esse opus animi praeparatione, quanta exigitur ad sanctissimam Eucharistiae assumptionem. Non enim, hic peto sacramentalem suorum peccatorum confessionem, quae in qualibet Eucharistiae communione est necessaria. Neque hic exigo anxiam & diligentem suorum peccatorum inquisitionem, ut omnium illorum poeniteat. Hoc solum ab illis, qui viam certam aeternae beatitudinis scire optant, requiro, ut se peccasse dolent, & deinceps vitam mutare summittere statuunt, & suorum peccatorum veniam a Deo precantur. Quod si fecerint, & Deum pro virtute agnoscenda oraverint, non est dubium, quin deprecationem eorum exaudiat Dominus (Psal. 144.) quoniam prope est semper omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate. Si omni huiusmodi diligentia adhibita, quis aliquid ad jus divinum pertinens ignoraret, diceretur ignorantia invincibilis. Haec omnia quae haecenus dixi esse requisita ad necessariae veritatis scientiam acquirendam, ad solam juris divini scientiam referenda sunt. Quoniam ad scientiam juris humani habendam, non est opus poenitentia peccatorum, sed satis est viros in ea re doctos consulere.

Ad scientiam facti non tanta requiritur diligentia, sed satis est, ut eam quisque circa objecti, aut illius circumstantiae cognitionem adhibeat diligentiam, quam prudentes & non nimium scrupulosi viri frequenter in ea re facere solent. Non oportet, ut quoties maritus lectam uxoris accedit, cum ea dormiturus lumine adhibito exploret, an illa quae in lecto illo cubat sit uxor sua: quia hoc prudentes viri rarissime faciunt, nisi cum aliqua se obrulit iusta inquirendi ratio. Non est opus ut de quolibet cibo quem edere homo vult, medicum consulat, ut ab illo discat an ille lethalis sit: quoniam hoc nullus vir prudens facit, nisi quum forte cibis aliquam habet infamiae notam, aut quando ob aegritudinem suam iuste timeret ne cibis sibi peculiariter noceret, qui aliis bene valentibus nocere non solet. Non est necessarium, ut quicumque rem aliquam emit, petat a venditore titulum domini quod in re illa habet, aut veri domini commissioem ad vendendum: quia haec non est virorum prudentum consuetudo, nisi in re magni momenti, aut quando iusta subest suspicio, furem esse illum qui vendit. Si quis personam ad beneficium aut officium aliquod eligere debet, eam debet adhibere diligentiam, ut personae qualitatem & merita agnoscat, quam pro re alia parvis momenti ad se pertinente ipse fecisset, aut quam vir prudens & non nimium scrupulosus in re simili adhibere solet. Si ipse optime personam novit, & idoneus est per se ipsum illius merita perferuari, illum teneret de

his quae ad officium aut beneficium bene curandum necessario exiguntur. Si ipse per se solum personae merita penetrare non valet, unum & saltem alterum virum bonum & prudentem, qui personam agnoscat, consulat, & iuxta illorum consilium eligat. Nec opus est omnes viros prudentes & bonos circa personae examinationem consulere: quia hoc nimis anxium & scrupulosum est, & viri boni & prudentes nunquam hoc facere solent. In his omnibus aut aliis similibus ignorantia quae simili adhibita diligentia occurrit, diceretur ignorantia facti invincibilis: quia ignorans non tenebatur plura facere quam fecit, ut illum vinceret.

Quinto modo, denique ignorantia dividitur per comparationem ad opus, quod sit ab ipso ignorante. Et ex hac ratione dividitur ignorantia in causalem ignorantiam & concomitantem. Causalis ignorantia est illa, ex qua tanquam ex causa procedit aliqua operatio. Et hanc ignorantiam Aristoteles vocat antecedentem, & merito, quia praecedit, saltem natura, ipsam operationem, velut causa suum effectum. Dicitur autem ignorantia causae, non positiva, sed privativa, eo modo quo Aristoteles dicit, absentiam nauatae esse causam submerisionis navis. Haec autem privativa nunquam dicitur esse causa alicujus effectus, nisi quando positiva illa, quorum viri privationes impedirent effectum. Absentia nauatae non dicitur causa submerisionis navis, nisi quando praesentia ejusdem nauatae impediret submerisionem illius navis. Nam si ipso nauata praesente, nihilominus submergeretur navis, absentia illius non poterit dici causa submerisionis. Ad eundem modum dicendum est de ignorantia, quae est quaedam scientiae privatio, ut tunc illa dicatur causa alicujus operationis, aut omissionis, quando scientia, cujus est privatio, impediret illam operationem, aut omissionem. Si enim scientia assitens non impediret operationem aut omissionem, tunc ignorantia illius non diceretur causa illius operationis aut omissionis. Ut, exempli gratia, si Petrus ignorans simplicem fornicationem esse peccatum, fornicatur, idem tamen facturus quamvis sciret esse peccatum, talis fornicationis non diceretur ignorantia esse causa. Si Joannes ignorat crastina die esse jejunium ab Ecclesia institutum, & jejunare omittit, ita tamen ut quamvis sciret non magis jejunaret, talis ignorantia non est causa illius omissionis jejunii. Et haec ignorantia, quae non est causa, dicitur concomitans; alia vero quae est causa, vocatur ab Aristotele (ut dixi) antecedens. Ubi est ignorantia causalis, dicitur ignorans agere ex ignorantia, & per ignorantiam. Ubi ignorantia non est causalis aut antecedens, sed solum concomitans, ignorans non dicitur agere ex ignorantia, aut per ignorantiam, sed cum ignorantia. Ex his omnibus facile cognosci potest quid sit peccare ex ignorantia. Est enim peccare propter carentiam scientiae, quae si adesset, non fuisset perpetratum peccatum. Si ignorantia est talis, ut merito valeat ignorantem excusare a peccato, tunc ignorans non dicitur peccare ex ignorantia: cum re vera non peccet, sed dicitur facere opus propter ignorantiam licitum, quod si scientia adesset, fuisset illicitum. Haec omnia, quae ad multiplicem poenae & ignorantiae varietatem spectant, tam late dixisse oportuit, quoniam istorum omnium cognitio est summe necessaria, ut perfecte desiniri possit quaestio in principio huius capituli oblata. His igitur omnibus sic declaratis, ad propositam quaestionem respondeo per duas principales conclusiones, juxta duas poenarum species, quas in principio huius capituli distinximus, ita ut de unaquaque illarum poenarum sit una conclusio declarans, quid de illa in

hac parte sentire oporteat. Prima principalis conclusio. Nulla juris aut facti ignorantia excusat hominem habentem usum rationis a poena juris, quae incurritur sine peccato. Quae sint a jure instituta poenae non propter peccatum, sed propter aliam justam causam, jam in principio huius capituli declaravimus, nec opus est nunc repetere. Haec conclusio ex eo evidenter convincitur esse vera, quod nulla ignorantia potest tollere id, ex quo tanquam ex causa necessario, stante lege, sequitur ejusmodi poena. Ex quo aperte sequitur, ut nulla ignorantia possit tollere ejusmodi poenas: quia quod non potest tollere causam, neque etiam potest tollere effectum, qui necessario causatur ab illa. Assumptum primum huius consequentiae, ex quo tota huius argumenti vis pendet, facile cuique erit evidens, si consideret quique, quae sint illa, & cujus conditionis, propter quae homines in huiusmodi poenas incurrit. Non sunt peccata (ut diximus) illa propter quae huiusmodi poenae a jure indignantur: sed sunt operationes aliquae, aut certae personarum qualitates & conditiones. Ut, exempli gratia, bigamia quae sine peccato esse potest, est operatio, ex qua juxta legis dispositionem necessario sequitur irregularitas. Irregularitas quae ex homicidio procedit, non oritur semper a culpa homicidii, sed aliquando a solo actu libero occisionis hominis. Nam si a peccato quod illi actui occisionis conjungitur, necessario oritur, tunc secluso peccato, prout evidenter secluditur in Judge juste praecipiente hominem occidi, non caufaretur irregularitas. Constat autem illam in tali Judge excusari: ergo illa non a peccato, sed a sola nuda occidendi operatione causatur. Et idem contingit in illo qui pugnant in bello iusto occidit aliquem: quoniam ille est occidendo non peccet, efficitur tamen irregularis, quia voluntarie occidit. Quamvis ad evitandam Clericorum fornicationem statutum sit, ut illorum filii indigni sint ad beneficium Ecclesiastica suscipienda, illa tamen fornicatio non est causa indignitatis in filio. Quia licet illum poeniter praeiterit fornicationis ante filii conceptionem, nihilominus filius postea natus esset indignus ad beneficium suscipiendum. Qualitas & conditio existens in filio, quae est defectus legitimitatis filiationis, est quae causat in illo talem indignitatem. Et ad hunc modum censendum est de multis aliis similibus, in quibus sola operatio est causa irregularitatis & non culpa. Hic tamen admonere oportet lectorem, ut non patet me sentire nullam irregularitatem pendere a culpa tanquam a causa sua. Nam scio aliquas tales irregularitates esse in jure, quae ad sui consistentiam necessario praerquirunt culpam praecessisse, ut est illa quam incurrit qui scienter celebrat in loco interdicto, ut dicitur in cap. Is qui de sententia excommunicationis, lib. 6. & illa quae infligitur propter sciam iterationem baptismi, ut dicitur in cap. Ex litterarum, de apostatis & reiterantibus baptismi: & talis est etiam irregularitas, quae irrogatur homicidio, non ex publica sed ex privata auctoritate facti. Nam talis irregularitas semper requirit peccatum, propter quod illa infligitur. Erubi nullum praecessit peccatum, talis irregularitas non invenitur. Si quaeras, quare Judex sine peccato occidens hominem est irregularis, huic quaestioni respondeo, quod Judex quando officio publico utens occidit hominem, voluntarie occidit, & ipsum homicidium vult, & ideo efficitur irregularis. At privata persona quando sine peccato occidit hominem, non occidit voluntarie, nec vult per se ipsum homicidium, sed a casu praeter intentionem contingit illi occidere, &

hac

ideo occidendo non sit irregularis. Ego in hac mea prima & principali conclusione non loquor de huiusmodi irregularitatibus quae propter peccatum infliguntur, sed de illis, quae quoniam possunt sine ullo precedente peccato irrogari, constat illas non a peccato, sed ab aliqua indifferenti operatione aut qualitate oriri, ut sunt illae quas supra retulimus. Huiusmodi autem operationes aut qualitates, a quibus illae irregularitates causatae sunt, non possunt (ut est evidens) per ullam facti aut juris ignorantiam tolli. Quia ignorantia qua Judex ignorat irregularitatem incurri per justam hominis occisionem, non potest facere, quoniam talis occisio praecesserit, quam ille fieri praecipit. Similiter ignorantia qua quis ignorat se esse filium clerici, non potest facere, quin ille vere sit filius clerici. Si nulla ignorantia valet tollere huiusmodi operationes, ex quibus solis irregularitates oriuntur, convincitur inde aperte, ut post illas operationes nulla ignorantia possit impedire, quia tales irregularitates procedunt ab illis operationibus. Quia huiusmodi irregularitates necessario, stante lege, causantur ab illis operationibus, aut qualitatibus. In his igitur omnibus non magis tollit irregularitatem ignorantia, quam tollerent scientia, si adesset. Quia scientia nihil facit circa illa, unde pendet huiusmodi irregularitas, nisi ut faciat ipsas operationes esse humanas & liberas. Licet enim nullum praerquiratur peccatum ad irrogandas huiusmodi irregularitates, requiritur tamen ut operationes illae, a quibus oriuntur illae irregularitates, sint humanae, hoc est, ex iudicio rationis, & non ex sola sensualitate procedentes. Quia cum homo non quatenus sensibilis, sed quatenus rationalis est, incurrit irregularitatem, necessario consequens est, ut operationes illae, propter quas irregularitas est infligenda, sint rationales, hoc est, ab homine habente usum rationis factae. Et hinc est quod licet ignorantia quae non privat usum rationis, non excuset hominem ab huiusmodi irregularitatibus, illa tamen quae privat usum rationis, bene excusat ab illis. Ex quo infertur infansem, aut dormientem, aut plene ebrium, aut quemvis alium mente captum, non incurrere irregularitatem, occidendo aliquem. Quia omnes isti carent usu rationis, & inde sequitur, ut operationes ab huiusmodi factae tales non sint, quales necessario requiruntur ad infligendam irregularitatem. De infante, & dormiente, & furioso, aperte definitum est in Concilio Viennensi, sub Clemente Papa huius nominis, 9. cujus definitio habetur in Clementina unica, de homicidio voluntario. De ebrio autem, propterea quod nihil in Clementina de illo aperte dicitur, aliqui ausi sunt dicere illum incurrere irregularitatem. Nam Cardinalis Zabarella in Clementina illa, de homicidio voluntario, quaestione octava, dicit ebrium si alium occidat, aut mutilet, incurrere irregularitatem: Ad quod dicendum hac ratione moveret, quod si Papa voluisset idem de illo intelligi, quod de furioso & dormiente, expressisset. Citat etiam in huius sententiae confirmationem, cap. Inebriaverunt 15. quaest. 1. Joannes de Imola, in eadem Clementina de homicidio, refert aliquos esse, qui dicunt, ebrium non incurrere irregularitatem occidendo hominem, & postea citat Mathaeum quemdam contrarium docentem, cujus sententiam dicit esse meliorem. Et pro hac sententia citat capitulum Sane, & capitulum Inebriaverunt, 15. quaest. 1. & l. Respicendum, §. Delinquent, ff. de poenis, & l. Omne, §. Qui se, ff. de re militari. Sed habet istorum opinio, ut aliquam veritatis similitudinem habere possit, de illo solo ebrio intelligenda est, quamvis illi non expriment, qui se per culpam suam inebriavit. Abbas in cap. Quia diversitate,

hac

tem; de concessione præbendæ, dicit ebrium numquam incurere irregularitatem, occidendo alium hominem, siue culpa sua, siue absque illa fuerit ebrius. Et suam sententiam probat, per hoc quod ebrius est culpa sua ebrietur, illa culpa quæ fuit in voluntate, aut volendo inebriari, aut non adhibendo diligentiam ad vitandam ebrietatem, non est causa proxima & immediata illius occisionis, sed causa mediata & remota. Quia illa culpa fuit causa immediata ebrietatis, ebrietas vero fuit causa occisionis, ex quo videtur concludi, culpam illam priorem fuisse mediatam causam occisionis. Et inde ulterius sequitur, occisionem illam non oriri proxime & immediate à causa libera, sed à causa naturali, utputa ab ebrietate. Ex quo deducitur necessario, ebrium per talem occisionem non incurere irregularitatem: B quia illa quæ à voluntate tamquam à causa remota procedunt, non sunt censenda libera, perinde ac si fuissent proxime volita ab illa. Et pro hac sententia citat Abbas cap. De occidendis 23. quæst. 5. & cap. De cætero, de homicidio, eum glossa quæ ibidem annotat oportere causam occisionis, esse propinquam & immediatam. Arguit etiam ex illo capitulo, Quia diversitatem, ubi dicitur, quod ille qui propter suam culpam excommunicatur, aut suspenditur, non imputatur quod beneficium intra tempus debitum non contulerit, nisi fuerit in mora petendæ absolutionis, quia culpa præcedens non est causa immediata, sed excommunicatio, quæ non est culpa, sed pœna. Et inde arguit à simili, quod licet nimia potatio fuerit immediata causa privationis usus rationis, non tamen homicidii vel alterius peccati. Et huic Abbatis sententiæ ego libentissime scribo, quia (ut jam dixi, necesse est operationes illas, propter quas est infligenda irregularitas, esse humanas, hoc est, factas ab homine habente usum rationis. Quia alias infans, & furiosus, & dormiens possent in huiusmodi irregularitates incidere, cuius contrarium est apertissime definitum in illa citata Clementina de homicidio. Si dicas latum esse discrimen inter ebrium & illos, quia ebrius sua culpa privatus est usu rationis, illi autem absque culpa usu rationis carent. Fator infansem, & dormientem sine culpa sua esse privatos usu rationis: sed numquid evenire potuit, ut quis sua culpa fieret furiosus? Si hoc contingat, tunc furiosus & ebrius erunt per omnia similes: & inde sequi oportet, ut si uterque occideret hominem, uterque sit irregularis, aut neuter. Porro quis fatebitur, furiosum illum incidere irregularitatem, & Clementinam dicit intelligi debere de illo furioso, qui sine culpa sua patitur amentiam. Sed hoc tolerari non posse ipsamet littera textus cogit, quæ sine ullo proflus furiosi discrimine loquitur. At ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, prout libro primo, capite septimo, documento secundo, aperte probavimus. Et in pœnis, quando littera ipsa permittit, benignior semper est interpretatio faciendâ, quam si de altero tantum: præterea, si ebrius ideo dicendus est incidere in irregularitatem, quia mediate & remota voluit occidere dum voluit inebriari, oportebit etiam fateri, dormientem occidentem hominem posse ob hoc fieri irregularem. Nam potest esse, ut quis vigilans adeo vehementer irascatur contra alium, ut illum occidere aggrediatur, quamvis facere non possit: & hac necis cupiditate affectus dormiat, & postea plena soporatus somnet ea, quæ in vigilia acciderunt, & ab hac phantasia motus, surgat adhuc dormiens, & capiat ense, & accedat ad lectum in quo alius dormit, & illum occidat.

Si hoc contigisset, prout alias contigisse refert Petrus de Palude, constat illam occisionem mediate procedere à libera voluntate, quæ fuit in vigilia. Nam ex illa vehementi volitione aucta est imaginatio sensus, & crevit appetitus sensualitatis. Quæ omnia, cum maneat in dormiente, possunt tunc membra ad opera illa exteriora exercenda movere. Oportebit igitur iuxta aliorum sententiam fateri, dormientem illum incidere in irregularitatem, perinde ac ebrium: quia tunc erunt dormiens & ebrius per omnia pares. Hoc tamen argumentum parum movet Petrum Paludanum: quoniam in loco proxime citato libentissime hoc fatetur de illo dormiente, & dicit illum sic occidendo fieri irregularem. Sed re vera hoc contradicit definitioni illius sæpe citatæ Clementinæ, quæ apertissime excusat dormientem ab irregularitate, quamvis aliquem hominem occiderit. Nec valet interpretatio, dicendo textum illum intelligi de solo illo dormiente, qui nullam in vigilia ante dormitionem habuit occidendi voluntatem, prout alii didicunt de ebrio: quia textus ille sine ulla dormientis distinctione loquitur; & inde necessario consequens est, ut quod lex non distinguit, nos minime distinguere debeamus, præsertim cum iuxta juris regulam oporteat odia restringere, & favores ampliare. Constat autem favorabile esse illam Clementinam, quæ furiosos, & infantes, & dormientes excusat ab irregularitate, quamvis eorum quilibet alium occidisset: oportet igitur, ut interpretationem latam potius quam restrictam illi reddamus. Quæ autem pro se citat Cardinalis Zabarella, & Joannes de Imola, nullius sunt proflus momenti, & aliqua eorum plus meæ quam illorum opinioni favent. Primo quidem proferunt cap. Sane 15. quæst. 1. quod si recte inspicatur, potius meæ quam illorum favet sententiæ. Dicit enim illic Ambrosius apud sapientes Judices veniam dari his, qui per vinum quam illorum favet sententiæ. Dicit enim illic Ambrosius apud sapientes Judices veniam dari his, qui per vinum deliquerunt, & de sola levitate illos damnari dicit. Et glossa illo loco interpretatur veniam dari, quia minori pœna puniuntur, quam si ex certa scientia fecissent. Oro te lector, ut diligenter adverteas, quomodo illius capituli littera potius meæ quam illorum opinioni favet. Nam si ebrius occidendo minori pœna puniendus est, quam si ex certa scientia occidisset, potius inde sequi videtur, illum non debere puniri pœna irregularitatis, quam contrarium. Deinde proferunt cap. Inebriaverunt, quod habetur eadem causa & questione. Et certe miror, quod illud capitulum pro se citent, quia apertissime meæ favet sententiæ, tantum abest, ut illis quovis modo patrocinari possit. Et ut rem hanc apertiores faciam, ipsam capituli litteram, quæ est sumpta ab Augustino libro 22. contra Faustum Manichæum, cap. 44. ob oculos proponere volo, quæ talis est. Inebriaverunt Loth filius ejus, & se nescienti miscuerunt. Quapropter culpandus est quidem, non tamen quantum ille incestus, sed quantum ebrietas illa meretur. Hæc Augustinus. In quibus verbis nihil proflus est, ex quo possit aliquo modo suaderi, nedum convinci, ebrium incurere irregularitatem, si hominem occideret, & valde multum est, quod in meæ sententiæ favorem dicit. Si Loth inebriatus est cum filiabus suis coeius, non est culpandus quantum incestus, sed quantum ebrietas meretur, prout Augustinus ait, hoc non aliunde evenire potest, nisi quia ille coitus fuit extra usum rationis factus, & non fuit plene liber, nec à voluntate proxime & immediate imperatus. Et inde consequens est, ut non possit proprio peccati nomine appellari, sed solo nomine suæ causæ, hoc est ebrietatis, à qua non libere, sed naturaliter fuit causatus. Nam est libere se habuit respectu ebrietatis, non tamen libere

se habuit respectu illius coitus: quia non voluit aperta & expressa voluntate coire cum filiabus suis, quamvis expressè, aut interpretative, voluit inebriari, sed talis coitus fuit velut quidam effectus per accidens illius voluntatis prioris. Ex quo sequitur illum coitum non esse voluntarium in se, sed solum in sua causa, videlicet ebrietate, à qua fuit causatus. Quæ autem non sunt voluntaria per se & ratione sua, sed per accidens ratione suæ causæ, non sumunt illam bonitatis aut malitiæ denominationem, quæ illis conveniret, si essent in se ipsi voluntaria; sed illam denominationem, quæ convenit causæ, in qua dicuntur esse volita. Et ideo coitus ille (ut beatus Augustinus dixit) non culpatur ratione & nomine incestus, sed nomine ebrietatis, veluti circumstantia quædam ebrietati conjuncta. Et huic sententiæ consonat beatus Bonaventura in secundo sententiarum dist. 20. art. 1. quæst. 3. ubi ait, nec furiosum, nec ebrium, quamvis uterque illorum sit sua culpa usu rationis privatus, posse committere novam culpam, sed omne malum, quod durante furia, aut ebrietate factum fuerit, dicit esse circumstantiam, quæ aggravat ebrietatis aut furie peccatum. Nam peccata (ut ille ait) possunt aggravari ex eventu sequenti. Eidem sententiæ favet Sanctus Thomas, qui in prima secundæ quæst. 20. art. 5. docet, peccata aggravari ex eventibus, qui postea succedunt, non solum quando illi sunt præcogitati, sed etiam quando præter intentionem successerunt, si illi eventus per se & necessario sequuntur ex prioribus operibus, aut saltem ut in pluribus ita eveniunt. Ex his omnibus constat illos coitus Loth cum filiabus suis non esse incestus dicendos, sed ebrietatis circumstantiam illam aggravantes. Ad eundem modum dicere oportet, si quis per ebrietatem, in quam sua culpa se injectit, hominem occidisset, talis operatio non esset nomine homicidii culpanda, sicut nec fornicatio Loth nomine incestus culpatur, sed diceretur eventus post ebrietatem sequens, & circumstantia ebrietatis illam aggravans. Et inde necessario sequitur, ut ille sic occidens, non fiat irregularis: quia ut quis in talem irregularitatem incidat, oportet præcessisse operationem, quæ vere dicatur homicidium. Ecce vides, lector, quam male illis favent, quæ pro se citant Zabarella & Imola. Sed videamus reliqua, quæ solus Imola ad suæ sententiæ probationem affert, & aperte cognoscemus, illa ejusdem esse farinae, nec majores vires habere, quam ea quæ hunc rejicimus. In lege, Respicendum, §. Delinquent, si de pœnis, dicit Jurisconsultus Marcellus imperi delinquere ebrios, quum per ebrietatem ad manus, vel ad ferrum veniant, sed per hoc non probatur, ebrium si occiderit hominem, incurere irregularitatem. Quia est ebrius hoc faciendo delinquit, non tamen eadem specie delicti, qua delinqueret, si absque ebrietate & ignorantia idem fecisset. Et huic consonat quod omnes Jurisperiti docent, crimina ab ebrio perpetrata esse minori pœna puniendâ, quam si facta essent à sobrio & non ignorante. Hoc docet Cynus in lege, Si quis non dicam rapere, Codice de Episcopis & Clericis. Idem asserit Salicetus in lege prima, Codice ad legem Corneliam, de sicariis. Eidem sententiæ favet Abbas in capitulo secundo de constitutionibus.

Juxta hunc modum etiam intelligendum est quod Aristoteles tertio Ethicorum cap. 5. ait: ebrii duplices pœnas esse institutas: alteram propter ebrietatem, alteram propter crimen in ebrietate commissum. Nam eam, quæ propter crimen infligitur, mitiorem esse oportet, quam si crimen absque ebrietate fieret, minori pœna talia crimina puniendâ esse fatentur: ergo occisio hominis ab ebrio

facta non punietur pœna irregularitatis, prout punietur, si facta fuisset à sobrio & non ignorante. Hoc tamen hæc conditione intelligi volo, si ille hæc intentionem non fuit inebriatus, ut inebriatus occideret. Quia si ille hæc intentionem se inebriaverit, ut occideret, jam tunc homicidium esset per se volitum, & non per accidens. Et ita esset irregularis, si homicidium per talem ebrietatem perpetrasset; perinde ac si sobrius occidisset. Manet igitur firma & constans nostra prima principalis conclusio, quæ dicimus, nullam facti aut juris ignorantiam excusare hominem habentem usum rationis ab illis juris pœnis, quæ propter nullum peccatum infliguntur; bene tamen excusare ab ejusmodi pœnis illam ignorantiam, quæ est in homine carente usu rationis.

Ex hac conclusione sic declarata unum & alterum volo deducere corollarium, ut ad illorum exemplar de multis aliis lector censere possit. Primo quidem infero, illum qui ignoranter contraxit cum corrupta ab alio, putans illam esse virginem, post consummatum matrimonium incidere in irregularitatem, quamvis tanta ignorantia laboret, ut etiam postquam eam illa coivit, putet esse à se primo corruptam. Hoc corollarium apertissime deducitur ex nostra prima principali conclusione: quia cum irregularitas ex bigamia contracta non infligitur propter peccatum aliquod (ut est apertissimum) sed ex solo actu bigamiæ, sequitur necessario, ut nulla ignorantia possit magis illum excusare ab huiusmodi irregularitate, quam si sciens contraxisset cum corrupta. At qui sciens contraxit eam corruptam, eo ipso post consummatum matrimonium efficitur irregularis. Quia ut colligitur ex cap. Debitum, de bigamis: & ex cap. Curandum, 34. dist. 1. oportet, uxorem illius, qui ad factos ordines promovendus est, à nullo alio fuisse carnaliter cognitam. Nec refert an illa fuerit cognita ab alio marito, an à fornicatore, quia etiam si uxore illius fuisset ab alio marito corrupta, postquam ille suum cum illa consummavit matrimonium, non poterit ad sacros ordines promoveri, ut dicitur in cap. De bigamis, eodem titulo. Nam ejus matrimonium non vere representat matrimonium Christi & Ecclesiam, indignus est ut ad altaris ministerium accedat; in quo ejusdem Christi sacerdotium repræsentari debet. Illud autem matrimonium, quod quis contrahit cum femina ab alio corrupta, non integrè representat matrimonium Christi cum Ecclesia, quod est unius solum cum una & virgine. Christus enim unicum tantum habet sponsam, Ecclesiam videlicet catholicam toto orbe terrarum diffusam, quæ virgo est & speciosa sine ulla (ut Paulus ait Eph. 5.) peccati, moralis macula aut ruga. Ille igitur, qui non virginem, sed ab alio corruptam ducit uxorem, imperfectè & diminutè representat matrimonium Christi cum Ecclesia, perinde ac ille qui duas simul aut successive habet uxores, carnem suam cum pluribus dividit; ita illa quæ postquam fuit ab uno corrupta, alteri nubit, carnem suam dividit eum pluribus viris. Et inde convincitur, illum qui contraxit eum femina ab alio corrupta, esse irregularem, quemadmodum si eum duabus simul aut successive contraxisset. Ex quibus omnibus sequitur, ut in eandem incidat irregularitatem, quamvis ignoraverit illam esse ab alio corruptam, immo putaverit esse virginem. Quia cum hæc irregularitas illi infligitur sine ullo suo peccato morali præcedente, nulla ignorantia (ut dictum est in prima principali conclusione) poterit illum ab huiusmodi irregularitate excusare.

Secundo ex eadem prima principali conclusione infero, illum qui uxorem, quam duxerat virginem, cognos-

cit post ejusdem uxoris adulterium effici irregularem, quamvis ignorans adulterium uxoris cognoverit illam. Hoc corollarium apertissime deducitur ex illa prima conclusione, si ostenderimus, illum qui sciens uxoris adulterium, illam cognoscit, & sibi reconciliat, esse irregularem. Hoc autem apertissime probatur per cap. Si cuius, & cap. Si laici, 34. dist. Quo dato, evidenter ex prima conclusione colligitur hoc nostrum secundum corollarium: quia si sciens uxoris adulterium incidit in irregularitatem, quando uxori carnaliter miscetur: ergo etiam incidet in irregularitatem, quando id fecerit ignorans adulterium uxoris. Et hanc sententiam docet Petrus de Palude in quarto sententiarum, distinctione vigesima septima, questione quarta, articulo secundo. Et post istum eandem tuetur Abbas in capitulo secundo de bigamis, & in cap. Si vir, de adulteris. Huic tamen sententiae obviare videtur quod in illo capitulo, Si cuius, proxime citato, dicitur requiri, ut uxoris adulterium sit evidenter probatum. Sed hoc nihil nos movet, neque nostrae sententiae contradicit, quia haec facti evidentia ad hoc solum dicitur requiri, ut si ipse tentaret sacros ordines recipere, iuste possit ab illorum susceptione repelli; non autem ad hoc, ut ipse sit irregularis. Quia etiam si ipse sacros ordines non petat, erit nihilominus irregularis: & ad hoc non opus est, ut adulterium uxoris sit evidenter probatum, ut textus ille dicit. Deinde, possibile est, ut uxoris adulterium sit aliis evidens, & ipse maritus ignoret, quo rerum eventu constat verum esse quod in nostro dicitur corollario, etiam evidenti adulterii, quae in illo capitulo exigi mandatur, adfit. Quia simul cum illa potest stare ignorantia mariti, quae nullatenus excusabit illum ab huiusmodi irregularitate, quae provenit ex bigamia. Propter haec & alia similia, quae frequenter accidere possunt, dicit Petrus de Palude loco proxime citato, multos esse bigamos, qui suam bigamiam ignorant.

Tertio ex eadem prima principali conclusione infero, filium illum, quem mulier nupta concepit ex presbytero, esse indignum sacerdotio, quamvis ipse ignoret se esse filium presbyteri, & putet esse filium mariti matris suae. Hoc corollarium tam manifeste colligitur ex illa prima conclusione, ut non sit opus alia deductione, nisi solum ut consideretur, hanc poenam non esse filii presbyterorum a iure infligendam propter aliquod priorum illorum peccatum, sed propter hoc solum quod sunt presbyterorum filii, quod illis non potest ad culpam imputari, cum ipsi non potuerint illud vitare. Ab hac igitur poena, quae non infligitur propter aliquod peccatum, nulla ignorantia (ut prima docet conclusio) poterit aliquem excusare. De hoc tamen admonere oportet lectorem, ut non putet aliquem istorum, qui ignorantes incidunt in irregularitatem, peccare mortaliter, si tali ignorantia existente, promoveantur ad ordines sacros, & promoti ministraverint in illis. Quia illorum ignorantia invincibilis, quamvis non possit excusare ab irregularitate, potest tamen (ut in sequenti conclusione declarabimus) excusare a culpa. Aliud enim est irregularem esse, & aliud est in irregularitate constitutum promoveri ad sacros ordines, aut promotum ministrare. Primum est sine culpa, & ideo ab illo non excusat ignorantia. Secundum non fit sine culpa, quum scientia adest, & ideo ignorantia, quae scientiam excludit, poterit ab huiusmodi culpa excusare.

Secunda principalis conclusio. Omnis ignorantia quae excusat aliquem a peccato, excusat etiam illum a poena, quae est a iure statuta propter illud peccatum, si illa sit ipso iure infligenda, si per Iudicem inferenda: ignorantia

autem, quae non excusat a peccato, nec etiam excusat a poena, quae est propter illud peccatum a iure statuta. Haec conclusio duas habet partes, quarum prima evidenter probatur per illam communem, & fere omnibus notam philosophiae regulam, quae ait: Deficiente causa, deficit effectus, qui necessario pendet ex illa. At omnes irregularitates, de quibus haec nostra conclusio loquitur, procedunt necessario ab aliquo peccato, tamquam ab illarum causa necessaria: ergo ubi non praefuit peccatum, necessarium est non esse irregularitatem, quae ab illo & non ab alio causari poterat. Multa autem sunt opera, in quibus illorum auctores per solam ignorantiam excusantur a peccato: ergo in omnibus illis iidem auctores excusantur a poenis, quae sunt a iure propter illud peccatum, & in poenam illius statuta. Alioqui fieret necessarium, ut quis iure sine peccato pateretur poenas illas, quas nunquam lex aut Iudex alicui sine proprio peccato infligit. Et confirmatur haec sententia per id quod dicitur cap. 2. de constitutionibus. Res quae culpa caret, in damnum vocari non convenit. Eodem argumento a contrario inducto probatur secunda pars praedictae conclusionis. Si causa aliqua naturaliter & necessario producat aliquem effectum, nullum agens creatum poterit impedire, ne stante illa causa, oriatur effectus. Sunt aliqua peccata, ex quibus stante lege, naturaliter & necessario oritur irregularitas, ergo nulla ignorantia poterit efficere, ut stante aliquo illorum peccatorum in homine simul cum lege, non oriatur illa irregularitas, quam lex statuit post peccatum commissum ipso iure infligi. Sed quia dixi peccatum esse necessarium causam irregularitatis, admoneo lectorem, ut intelligat illud dici & esse causam irregularitatis in ordine ad productionem, non autem in ordine ad conservationem. Quoniam etsi irregularitas illa non possit sine peccato produci, potest tamen sine peccato conservari, ut constat in homicida, aut in celebrante in loco interdicto, aut in eo qui ex industria iteravit sacrum baptismi, qui post aliquod istorum crimen commissum plene dolet propter illud, & nolle se commisisse. In hoc enim etsi desit jam peccatum, non tamen desit irregularitas, quae ab illo traxit originem. Posset etiam a contrario tolli irregularitas, quamvis non tollatur peccatum, a quo illa processit, prout contingere potest, si Papa dispensaret in irregularitate cum illo homicida, quem nullo modo vere poenitet homicidii perpetrati. Peccata itaque sunt necessariae causae huiusmodi irregularitatum respectu productionis illarum, & non respectu conservationis. Et inde sequitur, ut ignorantia, quae profus tollit ab opere aliquo peccatum, etiam tollat poenam, quae iure ab illo opere processisset, si illud fuisset ex industria factum: & e contrario ignorantia quae non excusat a peccato, non excusat etiam a poena. Hic tamen admonere lectorem, ut intelligat me hoc loco non disserere de excusatione a poena in ordine ad forum contentiosam, sed solum de excusatione in foro conscientiae, cuius Iudex est solus Deus, quia ille solus est, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Multi excusantur apud Deum a poena iuris propter peccatum imposita, qui tamen apud humanos Iudices non excusantur, prout contingit quando aliquis per falsos testes convincitur de crimine, quod non commisit, aut quando jus ex sola praesumptione aliquem damnat. Multi etiam e contrario excusantur apud homines, qui tamen apud Deum non sunt excusati, ut sunt illi qui commiserunt crimen, quod coram Iudice probari non potest. Ego in praesentiarum velut Theologus de illa sola excusatione a poena, quae fit apud Deum, dissero: quoniam aliam, quae respicit forum con-

tentiosum, si misperitis disputandam relinquo. Haec nostra secunda principalis conclusio, prout a nobis declarata est, non indiget ulteriori probatione, ad manifestiorem tamen illius intelligentiam hoc solum superesse video, ut ostendam quae & qualis sit ignorantia, quae excusare possit a peccato. Nam si hoc ignoretur, necessarium erit ignorare, quomodo per ignorantiam possit quis excusari a poena. De hac tamen re, quia non potest aliquid certum universaliter definiri propter multas & varias ignorantiae species, quas supra jam enumeravimus: ideo necessarium esse confui per aliquot propositiones huic quaestioni respondere, id tamen breviter faciam; propterea quod haec quaestio non est primum & potissimum huius disputationis caput, sed oblati occasio nos de illa aliquid obiter dicere coegit.

Prima propositio: Invincibilis ignorantia iuris excusat a peccato. Haec propositio probatur per hoc quod opus ex tali ignorantia factum non est voluntarium in se, neque in sua causa. Nihil autem potest dici peccatum, nisi sit voluntarium, dicente Augustino: Peccatum adeo est voluntarium, quod si non esset voluntarium, non esset peccatum. Quod non sit voluntarium in se, aperte probatur ex ejusdem Augustini sententia, dicentis: Nihil volitum, nisi praecognitum. Quod non sit voluntarium in sua causa, quae est ignorantia, aperte convincitur ex definitione ignorantiae invincibilis, quam supra dedimus. Nam si illam vincere non potuit, faciendo quidquid facere tenebatur ad vincendum illam, evidenter convincitur talem ignorantiam non esse ullo modo volitam. Sicut haec ignorantia excusat a peccato, ita etiam excusat a poena iuris, quae propter peccatum infligitur. De hac ignorantia intelligitur cap. Ut animarum, de constitutionibus lib. 6. ubi Papa decrevit, ut ignorantis statuta ordinariorum, non ligentur sententis per statuta illa prolatis. Nam post haec verba statim addit Papa, declarans qualem oportet esse illam ignorantiam, sic dicens: Dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina. Ex quibus verbis constat, oportere ignorantiam esse invincibilem, quae debet excusare ab excommunicatione. Neque hoc est particulare in statutis Episcoporum, sed etiam in omni particulari statuto cuiuscumque superioris, prout illic annotavit glossa, & probatur aperte per legem finalem, si. de decretis ab ordine faciendis. Si tamen statuta essent generalia canonum aut legum, dicit glossa in illo capitulo, ignorantiam non excusare. Sed glossa illa mihi non placet, sicut nec multis aliis, quia si modo Papa aut Imperator generale faceret statutum, & aliquis faciendo id quod facere tenetur, ut discat, adhuc ignoraret illud, nulla ratio permittit, ut ille sic ignorans incidat in poenam statuti. Nam cum talis ignorantia sit sine culpa, non est iustum, ut in damnum vocetur: quia esset contra id quod dicitur in capitulo secundo de constitutionibus. Rem quae culpa caret, in damnum vocari non convenit. Si quis plebeus homo semper accedens ad audiendum sermonem illis diebus, quibus in Ecclesia praedicari solet, & omnem diligentiam debitam adhibens, ut dicat quod ad suae animae salutem est necessarium, ignoraverit quantum consanguinitatis gradum esse lege prohibendum ad matrimonium contrahendum, & sic ignorans, publice & in facie Ecclesiae, bannis legitimis praemis, contraxerit cum ea, quam scit esse in quarto consanguinitatis gradu sibi conjunctam, ita tamen ut si sciret hoc esse lege prohibendum, non faceret, nullas sane mentis acculebat illum de peccato, nec damnabit illum ad poenam positam in Clementina unica de consanguinitate & affinitate. Quia fecit quidquid facere tenebatur, ut disce-

ret: & inde necessario sequitur, ut ignorando non peccet, quia alias obligaretur ad impossibile. Si ignorantia non est peccatum: ergo opus quod ab illa tamquam a causa fuit ortum, non erit peccatum, & per consequens erit excusatum a poena quae peccato debetur. Necessarium est ergo, ut Clementinam illam de consanguinitate & affinitate, quae excommunicationis poena punit eos, qui in gradibus prohibitis scienter contrahunt, interpretemur non solum de scientia facti, sed etiam de scientia iuris, ita ut qui invincibiliter & iuste jus illud ignorat, etiam sit liber ab illa excommunicatione, sicut excusaretur, si sciens jus invincibiliter ignoraret factum. Nam excommunicatio non potest fieri nisi pro peccato mortali, quod constat non esse in eo, qui invincibiliter ignorat. Et hoc non solum est verum de ignorantia iuris humani, sed etiam de ignorantia iuris divini, praesertim quando illud non est de apertis & manifestis iuris divini, sed de aliis obscuris, quae non nisi a doctis, & per subtilem discussionem intelliguntur, prout sunt aliqua quae ad contractus pertinent, in quibus est aliqua latens usura, quam non nisi doctus vir agnoscere potest. Si rusticus aliquis in parvo rure habitans, & volens talem contractum facere, interrogaverit sui loci presbyterum, an contractus ille sit bonus, & audiens ab illo nihil mali esse in tali contractu, faciat illum tali animo, quod si sciret esse peccatum non faceret, non puto rusticum illum peccasse in contractu illo. Quia Deus non damnat facientem id quod in se est. Fecit autem homo ille quod debuit, ut sciret: qui non tenetur pro quolibet contractu faciendo querere viros doctissimos, quos pro re illa consulat, praesertim quam putat esse facilem; & quae merito a sui loci parrocho sciri deberet. Iste sicut excusatur apud Deum a culpa, ita apud homines excusari debet a poena, quam lex contra usuram peccatum statuit. Et si postea consultis doctis Theologis, Iudex cognosceret talem contractum esse usurarium, male ageret condemnando rusticum illum ad usurarii poenam. Quia hoc faciendo, praeter id quod damnaret illum sine culpa, videretur exigere a rustico, ut majorem ille agendorum scientiam haberet, quam ipsentem Iudex. Nam possibile est, ut Iudex ipse etiam in iure civili sit doctissimus, ignoret contractum illum esse usurarium.

Sicut dictum est in illo citato cap. Ut animarum, ignorantis invincibiliter statuta excusari a sententia excommunicationis, idem dicere oportet de suspensione, aut irregularitate, aut quavis alia poena, quae erat infligenda per peccatum. Nam ab omnibus illis excusatur omnis ille, qui excusatur a peccato propter quod solum erat poena infligenda. Quoniam eadem est omnium istorum ratio, haec videlicet, quod deficiente causa necessaria (ut diximus) oportet ut etiam deficiat effectus. Sed difficultas est non modica de statutis humanis, quae statuant poenam aliquam propter factum lege divina prohibitum, an sciens opus illud lege divina prohibitum, & nesciens statutum humanum, quod imponit poenam, incidat in poenam a iure statutam. De hac re varia est Doctorum sententia. Scotus in 4. sentent. dist. 6. q. 8. dicit illum incidere in poenam iuris, nec excusari per ignorantiam: quia (ut ait) tenetur scire jus divinum. Eandem opinionem tuetur Summa Rosella in titulo de excommunicatione. Contrariam opinionem docent Joannes Andreas, & Dominicus in cap. Ut animarum, de constitutionibus lib. 6. Summa Angelica in titulo, Excommunicatio, 7. casu ultimo, & Summa Sylvestrina, titulo de ignorantia, questione octava. Et istorum opinio multo magis mihi placet, quia aperte probatur